

Triglavski narodni park:

analiza izkušenj lokalnega prebivalstva

Romina Rodela, Davorin Koren, Andrej Udovč



Triglavski narodni park: analiza izkušenj lokalnega prebivalstva
Romina Rodela, Davorin Koren, Andrej Udovč

Založnik:

© 2012 Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani

Jezikovni pregled:

Luka Hrvatin

Fotografije iz naslovnice:

Tolminska Korita, avtor Maruizio Goina

Planina Zapikraj, avtor Davorin Koren

Senožeti pod Krnom, avtor Davorin Koren

Tisk in računalniški prelom:

Grafisch Service Centrum Van Gils, Wageningen

Naklada: 200 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

719(497.4-751.2Triglavski narodni park)

RODELA, Romina

Triglavski narodni park : analiza izkušenj lokalnega
prebivalstva / Romina Rodela, Davorin Koren, Andrej Udovč. -
Ljubljana : Biotehniška fakulteta, 2012

ISBN 978-961-6379-18-2

1. Koren, Davorin 2. Udovč, Andrej

260577792

Raziskovalno delo opisano v tej publikaciji je so-financiral ERA-Eko Regia Alpe Adria, Program pobude Skupnosti INTERREG IIIA Slovenija-Avstrija 2000-2006. Izdaja publikacije je sofinancirana v okviru sredstev Sedmega okvirnega programa Evropske komisije (PEOPLE Action; pogodba št. 255073). To gradivo izraža mnenja avtorjev, ne pa tudi ustanov, v katerih smo avtorji zaposleni. Odgovornost za morebitne napake ali pomanjkljivosti nosimo avtorji sami. Avtorji, ustanove, v katerih so ti zaposleni, Evropska komisija ali osebe, ki delujejo v njenem imenu, ne odgovarjajo za uporabo tega dokumenta ali informacij, ki jih ta vsebuje.



KAZALO VSEBINE

PREDGOVOR.....	5
1. UVOD.....	7
2. SISTEM UPRAVLJANJA ZAVAROVANIH OBMOČIJ	9
2.1 Zavarovana območja in lokalne skupnosti	11
3. NAMEN IN CILJI RAZISKAVE	12
4. METODOLOŠKI PRISTOP	13
4.1 Metoda vzorčenja	15
5. REZULTATI	16
5.1 Mnenje anketirancev o stanju na lokalnem nivoju	17
5.2 Mnenje anketirancev o uspešnosti delovanja ustanov	23
5.3 Osebna izkušnja	25
5.4 Kolektivna izkušnja.....	32
5.5 Ključne težave, s katerimi se srečujejo prebivalci na območju TNP-ja	34
5.6 Vrednotenje naravne in kulturne dediščine.....	38
5.7 Izkušnje in poznavanje dejavnosti uprave TNP-ja.....	39
5.8 Pričakovanja lokalnega prebivalstva in vloga uprave TNP-ja	47
6. POVZETEK DRUGIH RAZISKAV: IZKUŠNJA DOMAČINOV V BOHINJSKI KOTLINI	49
7. RAZPRAVA.....	53
8. SKLEP IN PREDLAGANA IZHODIŠČA ZA NASLEDNJA OBDOBJA	57
ANEKS I. Obrazložitev uporabljenih konceptov in definicij.....	59
ANEKS II. Popis realiziranih priložnosti: osebna izkušnja.....	60
ANEKS III. Popis ovir: osebna izkušnja	61
ANEKS IV. Popis primerov uspešno uresničenih priložnosti: kolektivnost:	62
Varovanje narave	62
ANEKS V. Predlogi za razbremenitev lokalnega prebivalstva	65
ANEKS VI. Pričakovanja do uprave TNP	72
LITERATURA	75

PREDGOVOR

Tu povzeta raziskava je nastala v sodelovanju navedenih avtorjev v letih 2006–2007, v času, ko je bila v teku prenova Zakona o Triglavskem narodnem parku. V tistem obdobju sem spodaj podpisana zaključevala raziskovalno delo za svojo disertacijo na temo razvoj podeželja s TNP-jem kot študijo primera in v času terenskega dela spoznala Davorina Korena. Davorina kot vodjo *Službe za kmetijstvo, gozdarstvo in razvoj* zanimajo vprašanja varovanja narave v luči razvoja podeželja, zaradi česar se je kmalu tudi oblikovala pobuda za bolj poglobljeno analizo, ki bi se osredotočala na specifična vprašanja o izkušnji bivanja prebivalcev Triglavskega narodnega parka. Pobuda se je oblikovala v sodelovanju s prof. dr. Andrejem Udovčem, predstojnikom *Katedre za agrarno ekonomiko, ruralno sociologijo in razvoj podeželja* na Biotehniški fakulteti (Univerza v Ljubljani). Skupaj smo določili ključna vprašanja, na katera smo iskali odgovore preko vprašalnikov. Želeli smo namreč vzpostaviti stik z ljudmi, ki na tem območju bivajo in najbolj poznajo lokalne razmere. V času od 1. do 16. septembra 2006 je skupina štirih anketark izvajala terensko delo in pomagala domačinom izpolniti 200 anket. Podatke smo analizirali in v aprilu 2007 rezultate predstavili upravi TNP-ja, tj. 25 slušateljem. Ker iz pedagoških in drugih razlogov to gradivo avtorji večkrat uporabljamo, smo se odločili, da ga broširamo in tako omogočimo lažji dostop tudi drugim, ki jih te vsebine zanimajo. Na tem mestu se želimo zahvaliti vsem domačinom, ki so izpolnili anketo in nam tako zaupali njihove izkušnje in mnenja. Prav tako se zahvaljujemo Nini, Sandri, Maji in Jani za izvedeno terensko delo.

Romina Rodela

1. UVOD

Razlogi, nameni in institucionalna oblika zavarovanih območij (nacionalni parki, regijski parki, krajinski parki, rezervati, itd.) v sodobnem času se razlikujejo od prvih naravnih rezervatov, ki jih najdemo v antičnih družbah, saj so ti nastajali večinoma za rekreativne namene (lovstvo, ribištvo, jahanje) ali zaradi estetskih želja kraljevih družin ali drugih elit. Zavarovana območja, kot jih poznamo danes, imajo korenine v 19. stoletju, njihov glaven namen pa je *varovanje in ohranjanje narave* (Dixon in Sherman, 1990; Phillips, 2004).

Statistični podatki¹ kažejo, da se je število zavarovanih območij v zadnjih tridesetih letih povečalo. Ta danes pokrivajo okoli 10 % površine, oziroma 14 milijonov km² po svetu (Phillips, 2004). Na to je vplivalo vrsto dejavnikov, kot je na primer mednarodno priznavanje ogroženosti biotske raznovrstnosti ter v sled gibanja v podporo bolj sonaravnim pristopom poznan tudi kot *trajnostni razvoj*. Trajnostni razvoj je v zadnjih desetih letih prešel iz ideološkega koncepta v uveljavljeno smernico razvoja, vključeno v pravne okvire mnogih držav. Z razliko od preteklih obdobj, ko so se ustanavljala zavarovana območja z namenom ohranjanja estetskih atributov pokrajine ali kulturne dediščine, so danes zavarovana območja predvsem okoljevarstveno orodje za ohranjanje biotske raznovrstnosti.

Vendar zavarovana območja niso vedno dobrodošla. Vzpostavitev zavarovanega območja pomeni tudi, da se v geografskem prostoru uveljavi režim varovanja, ki omejuje ali prepoveduje določene posege v prostor. Tovrstne omejitve/prepovedi so prilagojene stopnji varovanja in prav ta pogosto sproži trenja med različnimi interesi. V takih okoliščinah se načeloma pojavi konflikt med dvema nasprotujočima si možnostma rabe prostora in naravnih virov, saj varovanje narave in okolja izključuje določene antropogene razvojne dejavnosti (Bojórquez-Tapia et al., 2004).

Trenja in nasprotujoče si interese je bilo (in je) možno opaziti tudi v Sloveniji. Ena izmed najbolj kompleksnih situacij, kar zadeva nasprotujoče si interese, je morda poskus ustanovitve parka Snežnik, ki še danes ostaja nerešen primer (Ogorelec, 2002). Ravno tako so tudi ob prenovi Zakona o Triglavskem narodnem parku prišli na dan različni interesi. V Predlogu zakona o TNP-ju iz leta 2003 je bilo govora o »bolj življenjski ureditvi razmer« in bilo je podprtih več možnosti za

¹ ZNOP - Združeni Narodi Okoljski Program (United Nations Environmental Program). Spletni vir: www.unep.org/geo2000.

posege v prostor. Predlagatelji tega zakona so predpostavljali, da bi se s temi spremembami uredil konflikt med »potrebami lokalnega prebivalstva in državo in tako zmanjšalo odklonilno mnenje do ustanavljanja zavarovanih območij v Republiki Sloveniji« (Vučko, 2003). Da so predlagatelji upoštevali samo del interesov, ki so prisotni v tem prostoru, je bilo opazno, ko so predlogu zakona sledila močna nasprotovanja nevladnih organizacij in drugih institucij.

Obširnost in različnost interesentov ter ranljivost narave (biotske raznovrstnosti) priča o kompleksnosti tovrstnih situacij. Te je skoraj nemogoče tipizirati, saj ima vsak kontekst svojo dinamiko. Vendar je praksa pokazala obstoj določenih *elementov*, iz katerih lahko izhajamo za nadaljnje razumevanje konfliktov. Trenja in konflikte namreč mnogokrat najdemo v kontekstih, kjer je odsotno ali pomanjkljivo sodelovanje med tistimi, ki imajo v takšnem kontekstu določene interese. Te skupine v literaturi poznamo tudi pod imenom *deležniki*. In sicer so deležniki tisti, ki na nekem območju bivajo ali imajo tu nepremičnine, se poslovno udeležujejo ali imajo tu poslovne interese, se rekreirajo, itd. Tipologij deležnikov je mnogo in vsako skupino zaznamuje določen spekter interesov do nekega območja ali naravnega vira. V kontekstu varovanja narave se največkrat pojavljajo naslednje skupine deležnikov: prebivalci, kmeti in/ali predstavniki drugih gospodarskih panog, pristojne državne ustanove in nevladne organizacije.

Kar zadeva zavarovana območja na slovenskem ozemlju, se opaža, da skozi zadnja obdobja položaj lokalnih prebivalcev postaja svojevrstna tema. Na to so vplivale tudi zadnje dinamike glede uskladitve slovenske okoljevarstvene zakonodaje z evropsko, saj so se zaradi tega vzpostavila nova varstvena območja, poznana kot Natura 2000, ki niso bila vedno dobro sprejeta. V številnih kontekstih je bila namreč izpostavljena težavnost bivanja znotraj meja/ob mejah zavarovanega območja in pojavljala se je nejevolja do varovanih območij. Vendar so tovrstni argumenti le redko podprti s konkretnimi podatki, kar predstavlja težavo, saj tako želje in potrebe lokalnega prebivalstva ostajajo brez konkretne oblike. Ker je bilo v Sloveniji le malo raziskav na to temo, smo danes še vedno slabo seznanjeni s tem, kako prebivalci gledajo in doživljajo zavarovana območja in kaj najbolj otežuje njihov vsakdan.

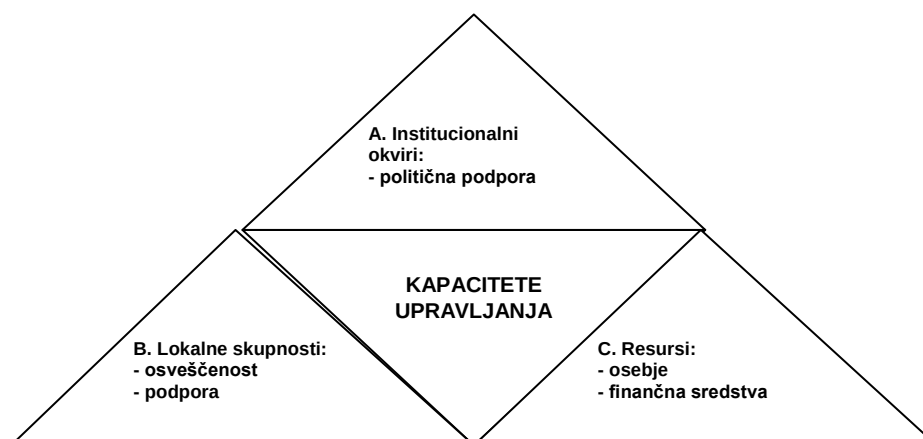
Zaradi dogajanja v zvezi z okoljevarstveno zakonodajo in drugimi zakonskimi akti je v tem smislu zanimiv primer Triglavskega narodnega parka (TNP), saj se v tem primeru pojavi prav težavnost bivanja znotraj meja/ob mejah zavarovanega območja kot ključni argument snovalcev

prenovljenega zakona. Snovalci so ta argument navedli v spremni obrazložitvi predloga obnove zakona in ga uporabili kot ključno izhodišče za manj restriktivni režim varovanja narave. Pri tem pa ni znano, ali so ta argument postavili na konkretnih podatkih in preverili, ali se prebivalci s tem res strinjajo in menijo, da je bivanje v parku toliko oteženo in, da je treba omiliti režim varovanja narave. Ker je izkušnja bivanja na območju Triglavskega narodnega parka do danes še nerazčlenjena in ne poznamo težav, s katerimi se posledično soočajo prebivalci in kako na park gledajo je primerno, da se teh vprašanj lotimo sistematično in poglobljeno in tako prispevamo k boljšemu razumevanju odnosa prebivalcev do zavarovanih območij v Sloveniji. Namen te raziskave je prispevati k razumevanju izkušnje bivanja znotraj meja/ob mejah TNP-ja in tako dopolniti obstoječe informacije. Za izbiro glavnih izhodišč smo se zgledovali po Hockingsu in Phillipsu (1999), medtem ko smo se pri določenih vprašanjih zgledovali po smernicah in metodologiji uporabljeni v Rodela (2008), kjer je izkušnja bivanja znotraj meja/ob mejah TNP-ja obravnavna podobno.

2. SISTEM UPRAVLJANJA ZAVAROVANIH OBMOČIJ

V Sloveniji institucionalno specifično zavarovanih območij ureja zakonodaja. Zakonske podlage imajo pomembno vlogo, vendar se ugotavlja, da te same po sebi ne zadostujejo za vzpostavitev celovitega sistema upravljanja ZO (Bojórquez-Tapia et al., 2004, Nie, 2003, Phillips, 2004). Hockings in Phillips (1999) namreč opozarjata, da je za učinkovito upravljanje zavarovanih območij poleg pravnih podlag treba vzpostaviti dialog in sodelovanje z lokalno skupnostjo, kakor tudi zagotoviti zadostne finančne vire za izvajanje režima varovanja. Na podlagi tega definirata *tri* dimenzije kapacitet upravljanja, kakor je prikazano na sliki 1.

Slika 1: Tri dimenzije »kapacitet upravljanja«, vir: Hockings in Phillips (1999:9)



A. Institucionalni okviri v demokratični družbi so zakoni ključni izraz zahtev in potreb družbe. Predstavljajo torej odgovor na določene potrebe in voljo, ki v tem specifičnem kontekstu zadeva vzpostavitev zavarovanega območja, določa ravnanje v zavarovanem območju ter usmerja vrsto drugih dejavnosti, kot so: financiranje, programiranje in upravljanje. V Sloveniji Zakon o ohranjanju okolja ((ZVO-1) velja za krovni zakon in s 1. členom ureja varstvo celotnega okolja pred obremenjevanjem kot temeljnim pogojem za uresničevanje cilja trajnostnega razvoja. Medtem pa Zakon o ohranjanju narave (ZON) ureja specifiko biotske raznovrstnosti in sistem varovanja naravnih vrednot.

B. Lokalne skupnosti naslednja dimenzija zajema *lokalno skupnost* in njen odnos do zavarovanega območja ter sodelovanje z organom upravljanja. V moderni dobi je lokalni skupnosti posvečena posebna pozornost kakor tudi določene pravice, in sicer zaradi *etične, pravne* in *ustavne podlage*. Kot omenjajo ljudje, ki živijo v/ob parku, najbolj občutijo omejitve in so lahko v določenih primerih prikrajšani za nekatere zadeve, ki bi jim bile dosegljive, v kolikor zavarovano območje ne bi bilo vzpostavljeno. Iz tega izhaja etični razlog do podpor in kompenzacij, ki so v Republiki Sloveniji zagotovljene z zakonodajo. Iz podobnega razloga najdemo v 71. členu Ustave Republike Slovenije posebej navedeno prebivalstvo gorskih in hribovitih območij, ki ima slabše možnosti in pogoje za razvoj, hkrati pa pomembno vlogo pri vzdrževanju krajine in naravnih danosti. Poleg pravic, ki jim pripadajo po zakonodaji, se lokalnim prebivalcem priznava tudi vloga pri varovanju narave. Skupnosti v tovrstnih območjih so v večini primerov avtohtone in so skozi generacije oblikovale poseben odnos ter poznavanje naravnih danosti, zato so tudi pomemben vir informacij in podpora organu upravljanja.

C. Resursi s katerimi razpolaga organ upravljanja zavarovanega območja so tretja dimenzija kapacitet upravljanja. Za potrebe izvajanja režima varovanja je potrebno kvalificirano osebje, fizična infrastruktura, informacijska infrastruktura, kot tudi finančne podlage, ki omogočajo izvedbo raznovrstnih akcij.

Upravljanje zavarovanih območij ni linearni, temveč *ciklični proces*, v katerem ovrednotenje prejšnjih obdobj pripomore k identificiranju in uporabi tistih podatkov, ki nato omogočajo boljše in bolj učinkovito upravljanje v naslednjih obdobjih (Hockings in Phillips, 1999). Upravljanje zavarovanih območij je torej *proces*, pri katerem sta učenje in adaptacija ključnega pomena, upravljavski načrt pa eden izmed ključnih *pripomočkov*, ki je na razpolago organu upravljanja. Omenjeni avtorji priporočajo vrednotenje celotnega sistema upravljanja skozi vse tri dimenzije, saj je le tako možno ugotoviti, kje se nahajajo pomanjkljivosti ter izvesti potrebne adaptacije in

izboljšave. Ta raziskava se izrecno osredotoča na lokalno skupnost TNP-ja, medtem ko nadaljnje in poglobljeno razumevanje drugih kapacitet upravljanja TNP-ja prepuščamo drugim.

2.1 Zavarovana območja in lokalne skupnosti

Naravovarstvena stroka temelji na znanstvenih dognanjih in strokovno preverjenih podatkih o naravnem okolju, kot so na primer podatki o nihanju populacij, ranljivosti ekosistemov, bioloških značilnosti posameznih vrst, itd. Strokovno preverjeni podatki o naravnem okolju so temeljna podlaga pri izvajanju režima varovanja v nekem zavarovanem območju, potrebni so pri odločitvah glede tega kaj, kako in zakaj se bo varovalo. Pri tem je danes največja kritika stroke prav ta, da je stroka pozabila, oziroma izključila druge oblike *védenja* in poznavanja naravnega okolja, ki sicer ne slonijo na znanstveni metodi, a lahko kljub temu ključno pripomorejo k razumevanju naravnega okolja (Walker et al., 2002). Ljudje, ki v nekem naravnem okolju bivajo, skozi več generacij, so namreč lahko pomemben vir podatkov o naravnih pojavih na tistem območju. V preteklosti je bila stroka vse preveč zazrta vase, prezrla je ljudi, ki na območju živijo in so odvisni od naravnih virov (Bojórquez-Tapia inde la Cueva, 2004; Olsson et al., 2003; Walker et al., 2002). Danes se to spreminja, kar je možno opaziti na več področjih. Prenovljena zakonodaja na primer predvideva, da so prebivalci nekega območja pravočasno seznanjeni in da imajo možnost, da se odzovejo na morebitne naravovarstvene odločitve ali posege. Prav tako se je začelo uporabljati tovrstna *védenja* in odpirati prostor potrebam in željam prebivalcev varovanega območja (Schusler et al., 2003; Olsson et al., 2003).

Medtem ko smo bili v prejšnjih obdobjih priča *samostojnemu delovanju* organa upravljanja, t.j. upravi parka, je ta v sodobnem času začel sodelovati z drugimi deležniki, predvsem z lokalnimi prebivalci. Izkazalo se je da težave pri upravljanju nekega zavarovanega območja mnogokrat izhajajo prav iz pomanjkljivega sodelovanja med upravo in prebivalci.

Poleg navedenih, praktično usmerjenih razlogov, se danes priznavajo tudi načelni razlogi za vključevanje lokalnih prebivalcev (Bloomfield et al., 2001, Schimmelfennig in Sedelmeier, 2004, Weale et al., 2000). V *demokratsko* urejeni družbi sta transparentnost in pravica do izražanja mnenja glede zadev, ki puščajo posledice za državljane, ključni (Bobbio, 1987). Te pravice so jasno navedene v Arhuški konvenciji, ki so jo podpisale evropske države, med katerimi je podpisnica tudi Slovenija. V kontekstu varovanja narave, natančneje pri ustanavljanju zavarovanih

območij, so lokalni prebivalci tisti, ki najprej in najmočneje občutijo kakršnikoli poseg. Prav iz tega razloga je primerno in pomembno, da so vključeni v tovrstne procese.

Razlogi za vključevanje lokalnega prebivalstva v naravovarstvene odločitve so torej načelne kakor tudi praktične narave. Ta pristop, znan tudi kot *participativni pristop*, je danes razširjen po Evropi ter v drugih delih sveta (Schusler et al., 2003, Webler et al., 1995). V kontekstu upravljanja zavarovanih območij so prednosti participativnega pristopa sledeče:

- vključevanje lokalnih skupnosti v odločitve oblikuje občutek pripadnosti in odgovornosti do sprejete odločitve,
- vključitev lokalnih skupnosti pripomore k oblikovanju mreže deležnikov,
- vključitev pripomore k sodelovanju in dialogu med različnimi deležniki,
- s participacijo specifike/problematike območja ter lokalnim poznavanjem postanejo te dosegljive tudi višjim nivojem odločanja,
- s participacijo imajo odločitve (in zakoni) večjo legitimnost v očeh lokalne skupnosti,
- participacija pripomore k izobraževanju/vzgajanju lokalnega prebivalstva o varstvenem režimu,
- vključitev pripomore k večjem razumevanju zahtev, ki sledijo iz varstvenega režima,
- vključitev zmanjša nesporazume oz. napačno razumevanje varstvenega režima in zahtev, ki sledijo iz tega,
- vključitev zmanjša stroške implementacije in nadzora ter
- vključitev zmanjša spore in nesoglasja.

3. NAMEN IN CILJI RAZISKAVE

Namen te raziskave je razčleniti izkušnjo bivanja znotraj meja/ob mejah TNP-ja. Preučiti želimo odnos lokalnega prebivalstva do zavarovanega območja, do uprave parka TNP-ja in njenih zaposlenih. Spoznati želimo, v katerih oblikah ter v kolikšni meri prebivalci gledajo na ZO kot priložnost ter tudi v katerih oblikah ter v kolikšni meri je zavarovano območje za njih breme, kako se na to odzivajo in kje bi želeli spremembe. Spoznati želimo, kaj menijo prebivalci o upravi TNP-ja in kakšne so njihove dosedanje izkušnje. Zastavili smo si naslednje cilje:

1. ugotoviti mnenje prebivalstva glede socialno-ekonomskih razmer na območju TNP-ja,
2. spoznati izkušnje lokalnega prebivalstva z lokalnimi ustanovami,
3. spoznati mnenje lokalnega prebivalstva glede uspešnosti delovanja lokalnih ustanov,

4. identificirati ključne potrebe lokalnega prebivalstva,
5. spoznati odnos lokalnega prebivalstva do zavarovanega območja,
6. ugotoviti, kako lokalno prebivalstvo vrednoti naravno in kulturno dediščino,
7. ugotoviti pripravljenost do morebitnih kompromisov za ohranitev narave in kulturne dediščine,
8. ugotoviti, kakšna so mnenja o upravi TNO in izkušnje z njo,
9. ugotoviti, kakšno vlogo pripisujejo upravi TNP-ja,
10. ugotoviti njihova pričakovanja do uprave TNP-ja.

4. METODOLOŠKI PRISTOP

Za razumevanje trenutnega stanja na območju TNP-ja, smo se zgledovali po metodologiji, ki je uporabljena v Rodela (2008), kjer se razlikuje med tremi ravnmi izkušnje bivanja znotraj meja/ob mejah zavarovanega območja. In sicer med *mikro izkušnjo* - prebivalci; *mezo izkušnjo* - izkušnja skupin in društev ter *makro izkušnjo* - izkušnja večjih skupnosti. Glede na to, da so v navedeni raziskavi določene vsebine kot tudi cilji različni, smo uporabili adaptirano verzijo *izkušnje bivanja znotraj meja/ob mejah zavarovanega območja*, kjer smo izpostavili razliko med odnosom, ki ga ima lokalno prebivalstvo do zavarovanega območja (npr. flore in favne, planin, jezer, itd.) ter do uprave parka.

Za razumevanje izkušnje bivanja znotraj meja/ob mejah Triglavskega narodnega parka smo pripravili različico vprašalnika »Zavarovana območja in podeželje« in se osredotočili na mikro izkušnjo (prebivalce) in makro izkušnjo (izkušnjo skupnosti) ter ga razčlenili v štiri kazalce, kot je navedeno v tabeli 1. Poleg vprašalnika smo uporabili še metodo opazovanja in podatke iz Rodela (2008) ter tako obogatili skupek podatkov za pripravo analize stanja.

Tabela 1: Kazalci lokalnih razmer in odnosa prebivalcev do zavarovanega območja

Izkušnje in percepcija posameznih prebivalcev			
Lokalni razvoj in institucionalne razmere	I. Lokalne razmere: Infrastruktura, ekonomske možnosti, zaposlovanje, sodelovanje in kompetenca Institucij, preference glede smernic lokalnega razvoja	Odnos do Zavarovanega Območja	III. Osebna izkušnja z ZO: Park kot priložnost, Park kot breme Identiteta posameznikov
	II. Uspešnosti delovanja institucij: Formalne in neformalne institucije, Državne institucije, uprava parka		IV. Kolektivna izkušnja ZO: Park kot priložnost, Park kot breme Identiteta kolektivnosti

V predhodni raziskavi smo izpostavili, da zahteva po spoznavanju specifik *osebnih izkušenj* ter *kolektivnih izkušenj* izhaja iz dejstva, da v Sloveniji še nismo popolnoma prevzeli koncepta participativnosti, kot tudi ne skupnostnega varovanja (community conservation) in so zato metode osveščanja/vključevanja lokalnega prebivalstva oblikovane in uporabljene manjši meri. Tudi podeželsko prebivalstvo znotraj meja/ob mejah zavarovanega območja mnogokrat ni v stiku z organi upravljanja, ne pozna njihovega delovanja ter ni seznanjeno z nameni in cilji zavarovanega območja. Oddaljenost in neosveščenost lokalnih skupnosti lahko v določenih okoliščinah povzroči tudi trenja z organi upravljanja. Za podrobnejše informacije ter definicijo koncepta osebne in kolektivne izkušnje prilagamo aneks I.

Glede na to, da je cilj te raziskave tudi spoznati izkušnje in pričakovanja lokalnih skupnosti do uprave TNP-ja ter spoznati kako vrednotijo naravno in kulturno dediščino, smo v vprašalnik vnesli tri dodatne kazalce:

- I. vrednotenje naravne in kulturne dediščine,
- II. izkušnje in poznavanje dejavnosti uprave parka,
- III. pričakovanja glede uprave parka.

4.1 Metoda vzorčenja

Določena območja v TNP-ju so pod strožjim režimom varovanja, redkeje poseljena, oddaljena in ekonomsko šibkejša. Druga območja so na obrobju, z milejšim režimom, gosteje poseljena in ekonomsko bolj dinamična. Te razlike smo upoštevali pri vzorčenju. Ker predvidevamo, da kraj bivanja in stopnja zaposlenosti v določenem sektorju lahko vplivata na odnos prebivalcev, smo to upoštevali tudi pri vzorčenju. Upoštevajoč občinske meje in socialno-ekonomske specifičnosti širšega območja smo TNP razdelili na tri bolj ali manj homogene dele: blejsko-kranjskogorski del, bohinjski del in Zgornje Posočje. Za vsako območje smo nato glede na gostoto poseljenosti in stopnjo zaposlenosti v posameznem sektorju dejavnosti določili kvoto vprašalnikov.

Pri določanju kvote smo upoštevali predhodno raziskavo (i.e. Rodela, 2008) izvedeno v 2006, saj nam je bil omogočena uporaba in dostop do podatkov in analiz, in sicer baza 109 vprašalnikov. Glede na to, da ta baza večinoma pokriva bohinjski del, smo za svojo raziskavo izbrali manjši vzorec za Bohinj in razširili kvoto blejsko-kranjskogorskega dela in Zgornjega Posočja.

Čeprav se cilji v navedeni raziskavi delno razlikujejo od naših, izstopa dejstvo, da so njihovi podatki podobni in smo zato pripravili dodatno poglavje, v katerem je predstavljena primerjava obojih ugotovitev za bohinjski del.

V septembru 2006 je skupina štirih anketark izvedla 200 anket z lokalnim prebivalstvom na treh območjih TNP-ja (blejsko-kranjskogorski del, bohinjski del in Zgornje Posočje), katerih rezultati so predstavljeni v nadaljevanju. Metoda izbire vzorca anketiranja je naključni izbor s predhodno določenimi kvotami po sektorju zaposlitve. Ankete so bile izvedene s polnoletnimi osebami, in sicer le z enim članom gospodinjstva, skladno s predhodno zastavljenimi kriteriji: da se anketiranec opredeli kot domačin z več kot 10-letnim bivanjem na območju, da ni sodeloval v predhodni raziskavi Rodela (2008) in je mlajši od 70 let.

Vprašalnik sestavljata dve vrsti vprašanj. Spraševali smo po mnenju anketirancev, ki so strinjanje z določenimi trditvami ovrednotili z ocenami na lestvici od 1 do 7, kjer 1 pomeni, *da se sploh ne strinjajo* in 7, *da se zelo strinjajo*. Pri določenih vprašanjih pa smo spraševali tudi po opisu izkušenj in mnenj. V nadaljevanju so rezultati anket večinoma predstavljeni z navedbo *povprečne*

ocene po območjih pripadnosti, sektorju zaposlitve ali drugo. Za tovrstno predstavitev smo se odločili, ker omogoča primerjavo med tremi območji.

5. REZULTATI

Naš vzorec sestavlja skupno 200 gospodinjstev, od tega 80 (40%) iz blejsko-kranjskogorskega dela, 40 (20%) iz bohinjskega dela in 80 (40%) iz Zgornjega Posočja. Tudi razmerje opravljenih anket pri predstavnikih obeh spolov je zadovoljivo, saj vzorec sestavlja 54,5 % (109) žensk in 45,5 % (91) moških. Skupno gledano je povprečna pridobljena izobrazba vzorca srednja šola, ki ji sledi univerzitetna izobrazba, vendar se območja med seboj dokaj razlikujejo (preglednica 1).

Skupno gledano je 65 (32,5 %) anketirancev iz našega vzorca samozaposlenih, temu sledi 55 (27,5 %) zaposlenih v privatnem podjetju, 38 (19 %) nosilcev ali članov kmečkega gospodarstva in 35 (17,5 %) zaposlenih v javni ustanovi (preglednica 2). Pod kategorijo drugo se je opredelilo 7 (3,5 %) anketirancev, in sicer so to študentje, brezposelni, upokojenci ali gospodinje.

Preglednica 1: Izobrazba anketirancev po območju bivanja

Stopnja Izobrazbe	Blejsko-kranjskogorski del		Bohinjski del		Zgornje Posočje	
	St.	%	St.	%	Št.	%
Osnovna šola	3	1,5%	6	3,0%	5	2,5%
Poklicna, Srednja in Višja	67	33,5%	30	15,0%	60	30,0%
Visoka do-diplomska in podiplomska	10	5,0%	4	2,0%	15	7,5%
SKUPAJ	80	40%	40	20%	80	40%

Preglednica 2: Delovno razmerje anketirancev po območju bivanja

Delovno razmerje:	Blejsko-kranjskogorski del		Bohinjski del		Zgornje Posočje		SKUPAJ	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
Zaposlen/a v javni ustanovi	18	9,0%	6	3,0%	11	5,5%	35	17,5%
Zaposlen/a pri privatnem podjetju	22	11,0%	15	7,5%	18	9,0%	55	27,5%
Samozaposlen/a ()	25	12,5%	11	5,5%	29	14,5%	65	32,5%
Nosilec ali član kmečkega gospodarstva	12	6,0%	8	4,0%	18	9,0%	38	19,0%
Drugo	3	1,5%	0	0	4	2,0%	7	3,5%
SKUPAJ	80	40,0%	40	20,0%	80	40,0%	200	100,0%

5.1 Mnenje anketirancev o stanju na lokalnem nivoju

Anketirance smo vprašali, ali se strinjajo (ocena od 1 do 7) s trditvijo, da je kvaliteta življenja na območju pripadnosti dobra. Skupno se 24 % *ne strinja*, da je kvaliteta dobra, medtem ko se je 76 % opredelilo z oceno med 4 in 7. Sledi, da so anketiranci skupno srednje zadovoljni s trenutno kvaliteto življenja (preglednica 3). S tem se najbolj strinjajo v blejsko-kranjskogorskem delu, povprečna ocena 4,86, sledi bohinjski del s 4,08. V Zgornjem Posočju pa so najmanj zadovoljni, saj je povprečna ocena le 3,94.

Preglednica 3: Povprečna ocena kvalitete življenja po območjih

Območja TNP-ja	Povprečna ocena kvalitete življenja	N
Blejsko-kranjskogorski del	4,86	80
Bohinjski del	4,08	40
Zgornje Posočje	3,94	80
<i>SKUPNO</i>	<i>4,34</i>	<i>200</i>

Na splošno zadovoljstvo s kvaliteto življenja vpliva vrsto dejavnikov, ki so prisotni ali ne. Odgovori anketirancev iz dveh območjih so skoraj na meji, medtem ko so v Zgornjem Posočju pod mejo. Menimo, da to zrcali lokalne pogoje, dogodke in dinamiko

Navajamo nekaj ključnih elementov opaženih med samim terenskim delom, za katere menimo, da vplivajo tako na socialno-ekonomsko stanje, kot na samo kvaliteto življenja:

- *klimatsko-reliefne okoliščine*; hribovitost, ostri klimatski pogoji in s tem povezane naravne ovire oziroma nesreče (ostre zime, plazovi, poplave, potresi),
- *oddaljenost od mestnih in primestnih središč*; pomanjkljiva ali odsotna infrastruktura, slabši pogoji za podjetništvo, slabši dostop do izobrazbe oz. oddaljenost izobraževalnih ustanov,
- *zgodovinske ter institucionalne okoliščine*; slabša in razvlečena poseljenost, odseljevanje mladih, slabša povezanost med občinami, manjše ter neizkušene občinske uprave, pomanjkanje vodij (mnenjskih voditeljev) in aktivistov, stečaj industrijskih obratov iz prejšnjega režima, nezaposlenost.

Z namenom, da podrobneje spoznamo lokalne razmere, smo anketirance vprašali, ali se strinjajo z določenimi trditvami, pri čemer 1 pomeni, da se *sploh ne strinjajo*, medtem ko 7 pomeni, da se *zelo strinjajo*, ter pripravili povzetek s povprečno oceno odgovorov. Anketiranci (N=200) se *zelo strinjajo*, da območje, kjer bivajo, potrebuje boljše možnosti zaposlovanja nasploh (64 %), kot tudi zaposlovanja višje in visoko izobraženih (64 %). Z obema trditvama se najbolj strinjajo v Zgornjem Posočju, kjer je povprečna ocena 6,71, sledi bohinjski del s povprečno oceno 6,35 (preglednica 4).

Preglednica 4: Povprečna ocena potreb po možnosti zaposlovanja ter izobraževanja odraslih

Območja		Boljše možnosti zaposlovanja na sploh	Zaposlovanje višje in visoko izobraženih	Boljše možnosti izobraževanja odraslih.
Blejsko-kranjskogorski del	povprečje	6,08	5,85	4,91
	N	80	80	80
Bohinjski del	povprečje	6,35	6,33	4,90
	N	40	40	40
Zgornje Posočje	povprečje	6,71	6,35	5,63
	N	80	80	80
SKUPNO	povprečje	6,39	6,15	5,20
	N	200	200	200

Kar se tiče percepcije razvoja podeželja, se 68 % anketirancev (N=200) *zelo strinja*, da njihovo območje potrebuje boljšo politiko razvoja. Manjši delež anketirancev (44 %) se *zelo strinja*, da so potrebni boljši pogoji za ustanovitev podjetij kot tudi za poslovanje podjetij (49 %). Z vsemi trditvami se najbolj strinjajo v bohinjskem delu in Zgornjem Posočju, medtem ko se v blejskem in kranjskogorskem delu glede teh trditev manj strinjajo, čeprav še vedno nadpovprečno (preglednica 5).

Bolj heterogena so mnenja glede sodelovanja med lokalni podjetji, saj se 25 % vseh anketirancev (N=200) *strinja* in 35 % *zelo strinja*, da je potrebno boljše sodelovanje med lokalnim podjetniki in obrtniki. Hkrati se 22 % *strinja* in 41 % *zelo strinja*, da območje potrebuje boljše sodelovanje med lokalnimi podjetniki in občino. Glede sodelovanja med samimi podjetji ter med podjetji in občino se ponovno najbolj strinjajo v bohinjskem delu, sledi mu Zgornje Posočje.

Preglednica 5: Povprečna ocena razvoja podeželja in podjetništva

Območja		Politika podeželja (splošno)	Pogoji za ustanovitev podjetja	Pogoji za poslovanje podjetij	Sodelovanje med lok. podjetniki in obrtniki	Sodelovanje med lok. podjetniki in občino
Blejsko-kranjskogorski del	povprečje	6,01	5,33	5,20	5,43	5,43
	N	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povprečje	6,70	5,68	5,65	5,80	6,25
	N	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povprečje	6,28	5,89	5,30	5,70	5,98
	N	80	80	80	80	80
SKUPNO	povprečje	6,26	5,62	5,33	5,61	5,81
	N	200	200	200	200	200

V nadaljevanju smo anketirance razdelili po tipologiji zaposlitve in tako opazili, da se glede problematike sodelovanja in poslovanja lokalnih podjetij najbolj strinjajo samozaposleni in zaposleni v privatnem sektorju (preglednica 6).

Preglednica 6: Povprečna ocena podjetniških dinamika po tipologiji zaposlitve anketirancev

Zaposlitev anketirancev		Pogoji za ustanovitev podjetja	Pogoji za poslovanje podjetij	Sodelovanje med lok. podjetniki in obrtniki	Sodelovanje med lok. podjetniki in občino
Zaposlen/a v javni ustanovi	povprečje	5,43	5,74	4,80	5,20
	N	35	35	35	35
Zaposlen/a pri privatnem podjetju	povprečje	5,35	5,55	5,58	5,80
	N	55	55	55	55
Samozaposlen/a (s.p.,d.o.o.,itd)	povprečje	6,15	6,34	5,71	5,80
	N	65	65	65	65
Nosilec ali član kmečkega gospodarstva	povprečje	5,34	5,42	4,79	5,05
	N	38	38	38	38
Drugo	povprečje	5,29	5,43	5,43	5,14
	N	7	7	7	7
SKUPNO	povprečje	5,62	5,81	5,33	5,53
	N	200	200	200	200

Preverili smo tudi mnenje anketirancev glede uspešnosti določenih strok (preglednica 7). Zanimivo je mnenje o uspešnosti določenih strategij; strategije varovanja narave (M=4,44, N=200), razvoj kmetijstva (M=2,94, N=200), razvoj podjetništva (M=3,24, N=200), razvoj industrije (M=2,26, N=200) in turizma (M=3,78, N=200). Izjema je blejsko-kranjskogorski del, kjer na razvoj turizma

gledajo pozitivno, čeprav je ocena stanja ($M=4,31$, $N=80$) nekoliko nizka. Upoštevati moramo, da so ta območja pretežno usmerjena prav v razvoj turizma. Sicer lahko sklepamo, da so lahko razlog tega neizpolnjena pričakovanja. Anketiranci, predvsem v kranjskogorskem delu, so v pogovorih mnogokrat omenili, da razvoj turizma prinaša nevšečnosti kot na primer povišanje cen prehranskih izdelkov, težave s parkiranjem, povišanje cen nepremičnin, sezonsko gnečo, itd. Te so izpostavili kot faktorje, ki bremenijo kvaliteto bivanja.

Preglednica 7: Povprečna ocena uspešnosti posameznih strok

Območja		Kmetijstvo	Turizem	Podjetništvo	Industrija	Narava
Blejsko-kranjskogorski del	povprečje	2,91	4,31	3,36	2,15	4,28
	N	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povprečje	1,93	2,85	3,10	1,63	4,55
	N	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povprečje	3,48	3,70	3,19	2,69	4,55
	N	80	80	80	80	80
SKUPNO	povprečje	2,94	3,78	3,24	2,26	4,44
	N	200	200	200	200	200

Če pogledamo, kaj menijo anketiranci o uspešnosti posameznih strok po sektorju zaposlitve, opazimo, da je nezadovoljstvo razširjeno in da so le zaposleni v *kmetijstvu in gozdarstvu* ter v *kulturi, vzgoji in izobraževanju* v povprečju menijo, da je razvoj turizma uspešen (preglednica 8). Zaposleni v javni upravi so precej kritični do vseh strok.

Preglednica 8: Povprečna ocena uspešnosti strok po sektorju zaposlitve anketirancev

		Razvoj podeželja	Kmetijstvo	Turizem	Podjetništvo	Industrija	Narava
Kmetijstvo, gozdarstvo	povprečje	3,31	3,08	4,31	3,00	2,31	5,08
	N	36	36	36	36	36	36
Turizem, gostinstvo	povprečje	2,99	2,91	3,66	3,34	2,47	4,31
	N	85	85	85	85	85	85
Trgovina, osebne storitve	Povprečje	3,24	3,00	3,62	3,03	1,76	4,17
	N	29	29	29	29	29	29
Industrija (lesna, kovinska, tekstilna)	povprečje	3,10	2,80	3,80	2,90	1,30	4,70
	N	10	10	10	10	10	10
Kultura, vzgoja in izobraževanje, zdravstvo	povprečje	3,44	2,94	4,19	3,69	2,38	4,50
	N	16	16	16	16	16	16
Telekomunikacije, promet gradbeništvo	povprečje	2,88	2,63	3,75	3,13	1,50	4,63
	N	8	8	8	8	8	8

Javna uprava in javne storitve	povprečje	2,63	2,94	3,06	3,44	2,81	3,88
	N	16	16	16	16	16	16
SKUPNO	povprečje	3,09	2,94	3,78	3,24	2,26	4,44
	N	200	200	200	200	200	200

Literatura o razvoju podeželja poudarja pomembnost in vlogo, ki jo imajo za razvoj naslednji dejavniki: infrastruktura, oskrba z življenjskimi potrebščinami ter storitvami in možnosti druženja (Shucksmith, 2004; van der Ploeg in Renting, 2000). Območja z dobro infrastrukturo so bolj zanimiva za podjetnike ter bolje podpirajo delovanje le-teh, omogočajo boljšo kvaliteto bivanja in manjše odseljevanje. Danes določeni sektorji ne morejo delovati brez minimalne infrastrukture. Želeli smo torej izvedeti, kako so s tem in tudi z dostopom do storitev zadovoljni domačini. Anketirance smo vprašali, ali se strinjajo (z oceno od 1 do 7), da potrebujejo izboljšave v tej smeri (preglednica 9).

Anketiranci se strinjajo, da območje potrebuje boljše cestne povezave ($M=5,89$, $N=200$), da potrebuje boljšo oskrbo z zdravstvenimi uslugami ($M=5,33$, $N=200$), da potrebuje več možnosti druženja ($M=5,05$, $N=200$) ter da potrebuje boljši dostop do javnega prevoza ($M=4,73$, $N=200$). Medtem se anketiranci v povprečju ne strinjajo, da območje potrebuje izboljšave glede dostopa do pošte, telefona in interneta.

Ko primerjamo območja, opazimo, da anketiranci iz Zgornjega Posočja najbolj potrebujejo boljše cestne povezave, boljši dostop do javnega prevoza ter dostop do pošte, telefona in interneta, medtem ko so anketiranci iz bohinjskega dela mnenja, da je premalo možnosti za druženje in slaba zdravstvena oskrba.

Preglednica 9: Povprečna ocena dostopa do infrastrukture in storitev

		Ceste	Javni prevoz	Internet in pošta	Možnosti druženja	Oskrba z zdravstvom
Blejsko-kranjskogorski del	povprečje	5,64	4,04	2,66	4,96	4,68
	N	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povprečje	5,35	4,68	3,58	5,43	6,60
	N	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povprečje	6,41	5,44	4,38	4,95	5,34
	N	80	80	80	80	80
SKUPNO	povprečje	5,89	4,73	3,53	5,05	5,33
	N	200	200	200	200	200

Sodelovanje med institucijami in prebivalci je eden izmed pglavitnih dejavnikov, ki prispeva k izboljšanju socialno-ekonomskih razmer. S sodelovanjem se oblikuje skupna vizija razvoja in delovanje institucij na lokalni ravni je uspešnejše. Poleg ekonomskih učinkov ima sodelovanje med različnim akterji to prednost, da zmanjša trenja in konfliktne interese.

Anketirance smo vprašali, ali se strinjajo, da je na območju, kjer bivajo, potrebno več sodelovanja in boljše vodenje (preglednica 10). Najbolj izstopa mnenje, da območje potrebuje boljše vodenje (*leadership*) (M=6,04, N=200), kar najbolj občutijo v bohinjskem delu (M=6,50, n=40), temu sledi Zgornje Posočje (M=6,10, n=80) in blejsko-kranjskogorski del. Sledi želja po večjem upoštevanju potreb lokalnega prebivalstva s strani lokalnih ustanov (M=5,89, N=200). Glede tega se najbolj strinjajo v bohinjskem delu, temu sledi blejsko-kranjskogorski del (M=5,84, n=80). Strinjajo se tudi, da potrebujejo bolj *kompetentno lokalno upravo*, in to najbolj v Zgornjem Posočju (M= 5,73, n=80).

Vzrok za nezadovoljstvo z lokalnimi ustanovami je v veliki meri povezan s specifikjo in problematiko posameznega območja. Tudi v drugih raziskavah ugotavljajo, da se v blejsko-kranjskogorskem delu v zadnjih letih pojavljajo trenja med domačimi prebivalci in lastniki počitniških hiš ali drugimi zunanjimi investitorji (Vranješ, 2005).

Preglednica 10: Povprečna ocena lokalnih institucionalnih razmer

		Posluh s strani lokalnih ustanov	Posluh s strani državnih ustanov	Kompetentno lokalno upravo	Kompetentne državne ustanove	Boljše vodenje
Blejsko-kranjskogorski del	povprečje	5,84	5,38	5,25	5,79	5,75
	N	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povprečje	6,38	6,23	5,65	5,25	6,50
	N	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povprečje	5,69	5,95	5,73	6,05	6,10
	N	80	80	80	80	80
SKUPNO	povprečje	5,89	5,78	5,52	5,79	6,04
	N	200	200	200	200	200

Anketirance smo tudi vprašali za mnenje glede določenih razvojnih smernic. Zanimalo nas je, kakšne vrste razvoja si želijo glede na trenutne razmere in možnosti. Anketirance smo vprašali, ali se strinjajo s tem, da se območje bivanja usmeri v razvoj določene stroke (preglednica 11). Sledi,

da se najbolj strinjajo z razvojem turizma ($M=6,15$, $N=200$), nato z razvojem ekološkega kmetovanja ($M=5,91$, $N=200$) ter z razvojem malih podjetij ($M=5,72$, $N=200$). Opazno je nestrinjanje z razvojem industrije ($M=2,38$, $N=200$), z razvojem večjih podjetij ($M=2,84$, $N=200$) in konvencionalnim kmetijstvom ($M=3,01$, $N=200$). Na podlagi teh rezultatov lahko sklepamo, da se anketiranci zavedajo lokalnih razmer, so dokaj osveščeni o posledicah razvoja določenih strok in si želijo razvoja, ki ne bremeni narave in okolja.

Preglednica 11: Povprečna ocena razvojnih smernic

		Konvencional no kmetijstvo	Ekološko kmetijstvo	Turizem	Industrija	Podjetništvo, obrtništvo	Večja podjetja
Blejsko- kranjskogorski del	povprečje	3,08	5,64	5,96	1,94	5,59	2,66
	N	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povprečje	2,90	6,18	5,83	1,58	5,60	2,15
	N	40	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povprečje	3,00	6,05	6,49	3,23	5,91	3,36
	N	80	80	80	80	80	80
SKUPNO	povprečje	3,01	5,91	6,15	2,38	5,72	2,84
	N	200	200	200	200	200	200

5.2 Mnenje anketirancev o uspešnosti delovanja ustanov

Anketiranci v svojih izjavah menijo, da je premalo sodelovanja, vodenja in posluha za lokalne potrebe. Zato smo, kot predlagajo v Rodela (2008), preverili, kaj menijo anketiranci o delovanju lokalnih ustanov in organizacij. Vprašali smo jih, ali se strinjajo, da se te *zavzemajo* za izboljšanje pogojev življenja v območju in ali so pri tem uspešne. Ker določene ustanove sodelujejo le z bližnjo okolico ali le s specifično stroko, anketiranci delovanja le teh niso poznali in v tem primeru ni bilo odgovorov. Kot se je že izkazalo v Rodela (2008), so anketiranci slabo poznali delovanje razvojnih agencij.

Ugotovili smo, da se po mnenju anketirancev za izboljšanje pogojev življenja na območju najbolj zavzemajo društva (preglednica 12), in sicer turistična ($M=5,13$, $N=200$), ki jim sledijo planinska ($M=4,94$, $N=200$), športna ($M=4,78$, $N=200$), lovska ($M=4,36$, $N=200$). Tem sledijo podjetniki in obrtniki ($M=4,40$, $N=200$) ter uprava TNP-ja ($M=4,01$, $N=200$). Anketiranci se v povprečju ne strinjajo glede zavzemanja občin in navedenih institucij, kar ni vzpodbudno, saj so bile te ustanovljene tudi zato, da omogočajo boljšo kvaliteto bivanja in razvoja kraja. Zanimivo je, da se v

Zgornjem Posočju in blejsko-kranjskogorskem delu strinjajo, da se uprava TNP-ja zavzema za izboljšanje pogojev življenja na območju. Izjema je bohinjski del, kjer so drugačnega mnenja.

Preglednica 12: Povprečna ocena zavzemanja institucij

		Občina	Ministrstva, državne lokalne uprave	Reg. razvojna agencija	Uprava TNP-ja	Podjetniki	Lovska Društva	Planinska Društva	Turist. Društva	Športna Društva	Društva za varovanje narave
Blejsko-kranjskogorki del	povp.	3,91	3,14	2,70	4,18	4,36	4,09	5,10	5,19	4,78	3,28
	N	80	80	79	80	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povp.	4,00	2,68	1,26	3,18	3,68	4,20	4,43	4,58	4,53	1,32
	N	40	40	38	40	40	40	40	40	40	34
Zgornje Posočje	povp.	4,04	3,35	4,14	4,25	4,80	4,70	5,04	5,34	4,90	3,99
	N	80	80	80	80	80	80	80	80	80	79
SKUPNO	povp.	3,98	3,13	3,01	4,01	4,40	4,36	4,94	5,13	4,78	3,22
	N	200	200	197	200	200	200	200	200	200	193

Kar zadeva samo uspešnost pri izboljšanju pogojev življenja, anketiranci menijo, da so društva tista, ki jim to najbolj uspeva (preglednica 13), in sicer to menijo za planinska, turistična in športna društva. Na delo in uspešnost pri izboljšanju pogojev življenja ostalih institucij, vključno z upravo TNP-ja, pa anketiranci gledajo bolj kritično, saj menijo, da te niso dovolj uspešne.

S kakšnimi projekti se posamične ustanove ukvarjajo in kako jim pri tem uspeva, ni predmet te raziskave. Na podlagi rezultatov sklepamo, da anketiranci ne poznajo ali/in ne občutijo delovanja navedenih ustanov, kar ni najbolj optimalno. Povezovanje in sodelovanje med navedenimi ustanovami in lokalnim prebivalstvom je ključnega pomena za uresničitev socialno-ekonomskega razvoja teh območij.

Preglednica 13: Povprečna ocena uspešnosti delovanja institucij

		Občina	Ministrstvo a državne in lokalne uprave	Reg. razvojna agencija	Uprava TNP-ja	Podjetni iki	Lovska Društva	Planinska Društva	Turistična Društva	Športna Društva	Društva za varovanje narave
Blejsko- kranjskogor ski del	povp.	3,46	2,81	2,34	3,76	3,98	3,70	4,68	4,65	4,31	3,09
	N	80	80	79	80	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povp.	2,70	1,93	1,26	2,88	3,55	4,03	4,40	4,28	4,43	1,32
	N	40	40	38	40	40	40	40	40	40	34
Zgornje Posočje	povp.	3,34	2,81	3,54	3,85	4,10	4,38	4,60	4,64	4,48	3,63
	N	80	80	80	80	80	80	80	80	80	79
SKUPNO	povp.	3,26	2,64	2,62	3,62	3,94	4,04	4,59	4,57	4,40	3,00
	N	200	200	197	200	200	200	200	200	200	193

5.3 Osebna izkušnja

Primarni namen zavarovanega območja je varovanje naravne in/ali kulturne dediščine kot tudi ekosistemov. Vendar se sedaj, kot je navedeno v drugem poglavju, izhodišča upravljanja spreminjajo in uveljavlja se zahteva po upoštevanju pravice do dostojnega bivanja prebivalstva, ki živi znotraj meja parka. Kajti mnogokrat že tako šibke podeželske marginalne skupnosti, zaradi njim neznanih okoliščin, ostajajo ujete v pomanjkanju (Maikhuri et al., 2001, Nygren, 2000). Slovenska podeželska naselja so v sodobnem času izpostavljena mnogim pritiskom (Barbič, 1998). Neprimerna in neskladna politika ali posegi lahko to le še poslabšajo. V tovrstnih okoliščinah je torej pomembno, da se skupnostim, ki se nahajajo znotraj meja parka, omogoči dostojno bivanje v skladu s principi varovanja, za kar potrebujemo primerno zastavljene razvojne cilje in partnerstva, ki to uresničujejo. Predhodno smo ugotovili, da anketiranci v povprečju niso zadovoljni s kvaliteto življenja na območjih bivanja. Ugotavljamo tudi, da je primarni namen zavarovanega območja varovanje naravne ali kulturne dediščine, kar pa ne pomeni zaostanka v razvoju in slabše kvalitete bivanja, prav tako pa ne izključuje razvojnih smernic. Že Barbič (2005) opaža, da zavarovana območja poleg določenih omejitev prinašajo tudi vrsto prednosti. V tem poglavju želimo torej ugotoviti, kako anketiranci gledajo na priložnosti, ki jih TNP ponuja za njih osebno. Predstavili bomo rezultate tega, kar smo v uvodnem delu definirali kot *osebna izkušnja* anketirancev z zavarovanim območjem.

Najprej smo anketirance vprašali, ali koristijo dostop do dodatnih finančnih sredstev preko subvencij s povišano kvoto ali kompenzacije za varstveni režim. Kot je razvidno iz preglednice 14, le majhen delež anketirancev (12,5 %) prejema nadomestila/kompenzacije za varstveni režim. Še manjši delež pa prejema subvencije (5 %), in sicer največ v blejsko-kranjskogorskem delu.

Preglednica 14: Število koristnikov subvencij in kompenzacij zaradi režima varovanja

Odgovor	Subvencije s povišano kvoto za rabo zemljišča			Nadomestila ali kompenzacije za varstveni režim		
	št.	%	kumulativni %	št.	%	kumulativni %
Da	25	12,5	12,5	10	5,0	5,0
Ne	175	87,5	100,0	190	95,0	100,0
SKUPNO	200	100,0		200	100,0	
Odgovor	Subvencije s povišano kvoto za rabo zemljišča			Nadomestila ali kompenzacije za varstveni režim		
	Blejsko-kranjskogorski del	Bohinjski del	Zgornje Posočje	Blejsko-kranjskogorski del	Bohinjski del	Zgornje Posočje
Da	11	4	10	5	1	4
Ne	69	36	70	75	39	76

Nato smo anketirance vprašali, v kolikšni meri se strinjajo, da so dovolj informirani o TNP-ju, da jih zanima dogajanje v povezavi s TNP-jem ter da njim osebno TNP nudi dodatne priložnosti. Rezultati anket kažejo, da se skupno gledano anketiranci s tem bolj ali manj strinjajo (preglednica 15).

Preglednica 15: Informiranje ter park kot priložnost

Odgovor	ZO kot osebna priložnost			Interes do informiranosti o ZO, in dogajanju			Informiranje o ZO in navezujočim se dogajanju		
	št.	%	kumulativni* %	št.	%	kumulativni* %	št.	%	kumulativni* %
1	54	27,0	27,0	10	5,0	5,0	17	8,5	8,5
2	17	8,5	35,5	2	1,0	6,0	20	10,0	18,5
3	17	8,5	44,0	11	5,5	11,5	26	13,0	31,5
4	15	7,5	51,5	13	6,5	18,0	35	17,5	49,0
5	26	13,0	64,5	27	13,5	31,5	32	16,0	65,0
6	24	12,0	76,5	35	17,5	49,0	27	13,5	78,5
7	47	23,5	100,0	102	51,0	100	43	21,5	100,0
Skupno	200	100,0		200	100,0		200	100,0	
Povprečna Ocena	M= 4,01, N=200			M= 5,79, N=200			M= 4,49, N=200		

* Kumulativni – skupen odstotek.

Ko primerjamo območja (preglednica 16), lahko opazimo, da so s trenutno informiranostjo najbolj zadovoljni v bohinjskem delu ($M=5,10$, $n=40$), sledijo mu blejsko-kranjskogorski del ($M=4,55$, $n=80$) ter Zgornje Posočje ($M=4,14$, $n=80$). Največjo zainteresiranost za dogajanje v TNP-ju ($M=5,79$, $N=200$) so izrazili v blejsko-kranjskogorskem delu ($M=6,15$, $n=80$), ki mu sledi Zgornje Posočje ($M=5,70$, $n=80$) ter bohinjski del ($M=5,25$, $n=40$). Kar zadeva TNP kot osebno priložnost, se s tem strinjajo v Zgornjem Posočju ter blejsko-kranjskogorskem delu. Drugačnega mnenja so v bohinjskem delu, kjer se v povprečju *ne strinjajo* s tem, da je za njih osebno zavarovano območje neka dodatna priložnost ($M=3,75$, $n=40$).

Preglednica 16: Povprečna ocena informiranja ter parka kot priložnosti po območju

		Trenutna informiranost	Zanimanje	Priložnost
Blejsko-kranjskogorski del	pov.	4,54	6,15	4,00
	N	80	80	80
Bohinjski del	pov.	5,10	5,25	3,75
	N	40	40	40
Zgornje Posočje	pov.	4,14	5,70	4,15
	N	80	80	80
SKUPNO	pov.	4,49	5,79	4,01
	N	200	200	200

Ugotoviti smo hoteli, kako na ta vprašanja gledajo anketiranci po sektorju zaposlitve (preglednica 17). Glede informiranosti ter interesa za dogajanje v povezavi s TNP-jem se različne skupine anketirancev tudi različno strinjajo. Tudi glede TNP-ja kot osebne priložnosti so pogledi raznoliki in se s tem strinjajo le zaposleni v turizmu/gostinstvu ($M=4,67$, $n=85$) ter zaposleni v javni upravi ($M=4,44$, $n=16$). Ponovno opažamo, da je ocena zavarovanega področja kot priložnosti nižja kot bi sicer pričakovali, saj v teh predelih precej gospodinjstev prejema dohodke iz turizma, ki sicer temelji na danostih in lepotah TNP-ja. Med terenskim delom smo lahko ugotovili, da določena gospodinjstva oddajajo sobe ali so dejavna v turističnih društvih, zato je ta vrednost nekoliko presenetljiva.

Preglednica 17: Povprečna ocena glede informiranja ter parka kot priložnosti po sektorju zaposlitve

		Trenutna informiranost	Zanimanje	Priložnost
Kmetijstvo, gozdarstvo	povprečje	4,33	5,42	2,97
	N	36	36	36
Turizem, gostinstvo	povprečje	4,31	5,87	4,67
	N	85	85	85
Trgovina in osebne storitve	povprečje	4,50	5,75	3,82
	N	28	28	28
Industrija (lesna, tekstilna, kovinarska)	povprečje	5,64	6,09	3,27
	N	11	11	11
Kultura, zdravstvo, vzgoja in izobraževanje	povprečje	4,19	6,13	3,38
	N	16	16	16
Telekomunikacije, promet, gradbeništvo	povprečje	4,50	5,88	3,75
	N	8	8	8
Javna uprava in javne storitve	povprečje	5,31	5,69	4,44
	N	16	16	16
SKUPNO	povprečje	4,49	5,79	4,01
	N	200	200	200

V Rodela (2008) je uporabljen manjši vzorec in območja so drugače razdeljena, vendar smo opazili, da so rezultati glede *priložnosti*, ki jih TNP nudi posameznikom, podobni. Izjema je območje Bohinjske Bistrice, kjer se anketiranci² v veliki meri ne strinjajo, da TNP za njih osebno predstavlja priložnost (M=3,85, n=54).

Preglednica 18: Povprečna ocena - TNP kot priložnost za posameznike

		Priložnost
Območje Bleda	povprečje	4,61
	N	18
Območje Bohinjske Bistrice in Tolmina	povprečje	3,85
	N	54
Območje Kranjske Gore	povprečje	4,81
	N	37
SKUPNO	povprečje	4,30
	N	109

Vir: »Integrated rural development: protected areas and their potential for social learning«, Rodela (2008).

² V Rodela (2008) vzorec skupno sestavlja 109 gospodinjstev, od česar je v območju Bohinjske Bistrice in Tolmina 54 gospodinjstev, oz. natančneje od teh so 4 v Tolminu in 50 v občini Bohinj.

Omenjene razlike in podobnosti rezultatov nam nakazujejo, da so v bohinjskem delu verjetno prisotne določene dinamike, ki jih želimo podrobneje spoznati in razumeti. Oblikovali smo trinajst podskupin, sedem ekonomskega značaja in šest neekonomskega značaja. Kot je prikazano v preglednici 19a in 19b, so anketiranci, skupno gledano, osebne priložnosti v povezavi s TNP-jem večinoma povezali z bolj neekonomskimi oblikami. In sicer se anketiranci najmočneje strinjajo, da je TNP priložnost za zdravo okolje ($M=6,31$, $N=200$), nato da je priložnost za ohranitev lepot narave ($M=6,22$, $N=200$), priložnost za oddih/rekreacijo v ohranjeni naravi ($M=6,21$, $N=200$), priložnost za revalorizacijo lokalne dediščine ($M=4,80$, $N=200$) in priložnost za več kulturnih dogodkov ($M=6,31$, $N=200$). Anketiranci se povprečno ne strinjajo, da jim TNP lahko nudi priložnosti ekonomskega značaja. Vendar glede tega opazimo razlike med območji. Le v Zgornjem Posočju se strinjajo, da je TNP priložnost za razvoj kraja ($M=4,79$, $n=80$), za boljše poslovanje v turizmu ($M=4,19$, $n=80$) in dodatna priložnost zaposlovanja za lokalno prebivalstvo ($M=4,16$, $n=80$). Medtem se v blejsko-kranjskogorskem delu strinjajo le glede priložnosti za razvoj kraja ($M=4,39$, $n=80$).

Sklepamo lahko, da imajo v Zgornjem Posočju največ pričakovanj ekonomskega značaja, medtem ko jih imajo drugje manj ali jih sploh nimajo, in povezujejo TNP z neekonomskimi priložnostmi kot je neokrnjena narava in zdravo okolje. Za nadaljnje razumevanje tega bi bilo potrebno razčleniti odnos prebivalcev do narave, ki jih obkroža, kar pa ni cilj te raziskave.

Preglednica 19a. Povprečna ocena ekonomskih in neekonomskih priložnosti TNP-ja, osebna izkušnja

		Dodatna fin. sredstva	Prodaja kmetijskih pridelkov	Prodaja rokodelskih izdelkov	Boljše možnosti za turizem	Kompenzacije	Ohranitev lepote narave
Blejsko-kranjskogorski del	pov.	3,05	2,18	1,86	3,74	2,10	6,51
	N	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	pov.	3,10	1,38	1,05	3,50	1,43	5,93
	N	40	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	pov.	3,74	2,33	2,00	4,19	2,55	6,06
	N	80	80	80	80	80	80
SKUPNO	pov.	3,34	2,08	1,76	3,87	2,15	6,22
	N	200	200	200	200	200	200

Preglednica 19b. Povprečna ocena ekonomskih in neekonomskih priložnosti TNP-ja, osebna izkušnja

		Zaposlov	Razvoj kraja	Zdrav. okolje	Rekreacija	Kulturni dogodki	Kulturni dogodki	Revalorizacija kulture/kulinarike	Osebn. razvoj
Blejsko-kranjskogorski del	pov.	3,33	4,39	6,49	6,41	5,13	5,13	5,66	4,34
	N	80	80	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	pov.	2,83	3,48	6,40	6,00	3,48	3,48	4,03	2,80
	N	40	40	40	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	pov.	4,16	4,79	6,08	6,10	5,14	5,14	5,54	4,81
	N	80	80	80	80	80	80	80	80
SKUPNO	pov.	3,56	4,37	6,31	6,21	4,80	4,80	5,29	4,22
	N	200	200	200	200	200	200	5,66	4,34

reglednica 20. Povprečna glede angažiranosti in uspeha realizacije priložnosti

		Priložnost poskus in angažiranost	Priložnost realizacij
Blejsko-kranjskogorski del	povprečje	3,19	4,39
	N	80	41
Bohinjski del	povprečje	2,03	2,42
	N	40	12
Zgornje Posočje	povprečje	3,93	4,79
	N	80	56
SKUPNO	povprečje	3,25	4,38
	N	200	109

Glede na to, da je TNP izjemno privlačen s turističnega vidika in je prav iz razloga neokrnjene narave tudi dodatna priložnost za trženje živilskih in ostalih produktov lokalnega porekla, nas je

zanimalo, ali se anketiranci tega zavedajo ter kakšne so morebitne ovire, s katerimi se srečujejo pri uresničevanju tovrstnih projektov.

Iz preglednice 20 je razvidno mnenje o angažiranosti ter uspešnosti realizacije priložnosti v povezavi s TNP-jem. Prebivalci se v povprečju *ne strinjajo* ($M=3,25$, $N=200$), da so poskusili realizirati priložnosti, ki jih vidijo v zavarovanem območju, in sicer v Zgornjem Posočju ter blejsko-kranjskogorskem delu, ne pa v bohinjskem. Kombinacija navedenih sugerira, da anketiranci kritično gledajo na trenutno stanje. Čeprav se v povprečju strinjajo, da so določene priložnosti že realizirali, menijo, da obstajajo še druge priložnosti.

Sicer so le nekateri anketiranci angažirani pri uresničevanju priložnosti, ki jih nudi zavarovano območje, in te smo prosili, da jih navedejo in opišejo. Popis odgovorov prilagamo v aneksu II, je pa te možno povzeti v štiri skupine:

1. kmetovanje: ekološko, prodaja kmetijskih proizvodov, certifikati, itd.,
2. turizem: oddaja sob, turistične kmetije,
3. rekreacija: pohodi in športne dejavnosti,
4. razvoj kraja: delovanje v društvih za razvoj kraja in popestritev življenja.

Anketirance smo vprašali o ovirah in težavah, s katerimi se srečujejo pri uresničevanju projektov. Odgovorov je bilo veliko, ni pa bilo dovolj časa, da bi natančneje ugotovili, katere so težave, ki dejansko ovirajo realizacijo projektov. Nekaj anketirancev je sicer pragmatično izpostavilo, da njihove težave niso prav nič drugačne kot na drugih območjih. Natančen popis odgovorov prilagamo v aneksu III, te je možno povzeti v sledeče skupine:

1. birokracija: različna soglasja, dokumentacija, dovoljenja, stroga zakonodaja,
2. finančne ovire,
3. sodelovanje: pomanjkljiva uskladitev državnih institucij, nesodelovanje med lokalnimi institucijami in prebivalci, odmaknjenost uprave TNP-ja od lokalnih skupnosti.

5.4 Kolektivna izkušnja

Poleg osebne izkušnje prebivalcev z zavarovanim območjem nas je zanimal vpliv, ki ga ima TNP na lokalne skupnosti kot takšne in tu predstavljamo rezultate t.i. kolektivne izkušnje. Anketiranci so se v povprečju strinjali, da je TNP priložnost za območje, vendar se niso strinjali, da se dovolj dela na teh priložnostih ter da so priložnosti tudi uspešno uresničene (preglednica 21). S trditvijo, da je TNP priložnost za območje, so se najbolj strinjali v Zgornjem Posočju ($M=4,92$, $n=79$), ki mu sledi blejsko-kranjskogorski del ($M=4,86$, $n=80$) ter bohinjski del ($M=4,30$, $n=30$). Glede uresničitve teh priložnosti in promocije namenov in ciljev TNP-ja pa so se ponovno najmanj strinjali v bohinjskem delu.

Preglednica 21: Povprečna ocena realizacije kolektivnih priložnosti

		Dela se dovolj na priložnostih	Priložnosti so uspešno uresničene	Dovolj promovirajo namene in cilje	TNP priložnost za celotno območje
Blejsko-kranjskogorski del	povprečje	3,03	3,10	3,23	4,86
	N	80	80	80	80
Bohinjski del	povprečje	2,03	2,40	2,45	4,30
	N	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povprečje	3,03	3,23	3,60	4,92
	N	80	80	80	79
SKUPNO	povprečje	2,83	3,01	3,22	4,77
	N	200	200	200	199

Z razliko od priložnosti, ki jih anketiranci vidijo v TNP-ju na ravni posameznikov, se anketiranci glede širše kolektivnosti v povprečju strinjajo, da TNP prinaša v območje tako ekonomske kot neekonomske priložnosti (preglednica 22a in 22b). Strinjajo se s priložnostmi neekonomskega značaja, kot je rekreacija ($M=6,32$, $N=200$), zdravo in čisto okolje ($M=6,26$, $N=200$), ohranitev estetskih atributov pokrajine ($M=6,21$, $N=200$). Manj se strinjajo glede ekonomskih priložnosti: priložnosti v turizmu ($M=5,85$, $N=200$), prodaja kmetijskih proizvodov ($M=5,05$, $N=200$) ter pridobitev dodatnih finančnih sredstev ($M=5,00$, $N=200$). Tudi na ravni kolektivne izkušnje nas je zanimalo mnenje anketirancev glede uresničevanja priložnosti. Omenjenih je bilo veliko projektov, predvsem projektov lokalnega pomena, popis le-teh prilagamo v aneksu IV. Te je možno uvrstiti v sledeča področja: *kmetovanje, turizem, razvoj in obnova kraja ter ohranjena narava*.

Preglednica 22a: Povprečna ocena ekonomskih in neekonomskih priložnosti TNP-ja, kolektivna izkušnja

		Prednost za podjetja	Fin. sredstva	Prodaja kmeti. proiz.	Prodaja rokodel. proiz.	Povečan turistični imidž	Odškod. subvencije za varstveni režim	Zaposlovanje	Ohranitev lepot narave
Blejsko-kranjskog. del	povp	4,30	5,18	4,63	4,65	6,01	4,80	4,58	6,49
	N	80	80	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povp	4,05	4,53	4,80	4,53	5,18	4,00	4,10	5,83
	N	40	40	40	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povp	4,03	5,05	5,59	5,04	6,03	4,61	4,69	6,13
	N	80	80	80	80	80	80	80	80
SKUPNO	povp	4,14	5,00	5,05	4,78	5,85	4,57	4,53	6,21
	N	200	200	200	200	200	200	200	200

Preglednica 22b: Povprečna ocena ekonomskih in neekonomskih priložnosti TNP-ja, kolektivna izkušnja

		Boljši ugled območja	Utrditev lokalne identitete	Razvoj kraja	Povečana angažiranost prebivalcev	ZO usmerjevala razvoj	Zdravo okolje	Rekreacija	Kulturni dogodki
Blejsko-kranjskog. del	povp	5,24	5,05	5,79	4,45	5,31	6,58	6,54	5,36
	N	80	80	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povp	4,78	4,33	4,88	3,25	4,35	5,95	6,03	3,88
	N	40	40	40	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povp	5,50	5,39	5,60	4,61	4,50	6,09	6,24	5,46
	N	80	80	80	80	80	80	80	80
SKUPNO	povp	5,25	5,04	5,53	4,28	4,80	6,26	6,32	5,11
	N	200	200	200	200	200	200	200	200

5.5 Ključne težave, s katerimi se srečujejo prebivalci na območju TNP-ja

Prepovedi in omejitve v okviru TNP-ja so omenjene kot najpogostejši razlog za trenja in ključno omejitev razvoja (Vučko, 2003). V poglavju 5.3 smo ugotovili, da se anketiranci srečujejo z ovirami in težavami pri uresničevanju projektov, in to najpogosteje z birokratskimi omejitvami, (kar vključuje soglasja, prepovedi, itd.), s finančnimi ovirami in pomanjkljivim sodelovanjem. Od teh treh sklopov lahko le prvega neposredno povežemo z režimom varovanja, ostalih dveh pa ne.

Zato smo hoteli problematiko prepovedi in omejitev razčleniti in preveriti, kako na te gledajo anketiranci. Anketirance smo predhodno povprašali po njihovi osebni izkušnji kot tudi o kolektivni izkušnji območja pripadnosti. Ugotovili smo, da se anketiranci skupno gledano v povprečju niso strinjali, da je TNP za njih osebno breme (preglednica 23). Kot je mogoče razbrati iz razpredelnice 23, so se s tem najmanj strinjali v Zgornjem Posočju ($M=2.35$, $n=80$), temu sledi blejsko-kranjskogorski del ($M=2.69$, $n=80$) ter bohinjski del ($M=3.80$, $n=40$). Na vprašanje, ali je TNP breme za območje, in sicer za širšo lokalno skupnost, se anketiranci v povprečju niso strinjali.

Pazljivi moramo biti glede razlik med območji in upoštevati dejstvo, da niso vsa znotraj meja parka, torej podvržena prepovedim in omejitvam. Prerez skozi območja v preglednici 23 omogoča razumevanje razlik, saj je razvidno, da niso povsod istega mnenja. Da je TNP breme, se *ne strinjajo* v blejsko-kranjskogorskem delu ($M=3.59$, $n=80$) ter Zgornjem Posočju ($M=3.64$, $n=80$), vendar pa so v bohinjskem delu *v povprečju mnenja*, da je breme za lokalno skupnost ($M=4.85$, $N=40$).

Preglednica 23: Povprečna ocena - TNP breme za posameznike in lokalno skupnost.

	Bremenitev posameznikov	Bremenitev lokalne skupnosti	N
Blejsko-kranjskogorski del	2,69	3,59	80
Bohinjski del	3,80	4,85	40
Zgornje Posočje	2,35	3,64	80
SKUPNO	2,78	3,86	200

Podobne rezultate je možno opaziti tudi pri Rodela (2008). Kot je mogoče razbrati iz preglednice 24, se anketiranci v povprečju niso strinjali, da je TNP breme za njih osebno kot tudi za lokalno skupnost. Prerez skozi območja pokaže, da so tudi v njihovem vzorcu ponovno Bohinjci tisti, ki najbolj gledajo na TNP kot breme za lokalno skupnost ($M=4,11$, $n=40$). Po pogovorih z domačini in ostalimi akterji je sicer možno predpostavljati, da so v bohinjskem delu prisotne specifične dinamike, za katere menimo, da vplivajo na to, kako anketiranci doživljajo zavarovano območje in upravo parka.

Preglednica 24: Ali je TNP breme za posameznike ter za lokalno skupnost.

		Bremenitev posameznikov	Bremenitev lokalne skupnosti
Bled	povprečje	2,00	2,61
	N	18	18
Bohinjska Bistrica in Tolmin	povprečje	2,98	4,11
	N	54	54
Kranjska Gora	povprečje	1,27	2,97
	N	37	37
SKUPNO	povprečje	2,24	3,48
	N	109	109

Vir: »Integrated rural development: protected areas and their potential for social learning« Rodela (2008).

Na podlagi predhodnih izkušenj s terena in razpoložljivih informacij smo v vprašalnik vključili 6 tipologij bremen z namenom, da tudi to podrobneje spoznamo. Med samim anketiranjem so sogovorniki navajali vrsto obremenitev, te so anketiranke sproti zapisovale in smo jih povzeli v aneksu III, zato preseneča dejstvo, da so na bolj specifična vprašanja glede posameznih omejitev odgovorili predvsem nikalno (preglednice 25). Anketiranci so se torej najmanj strinjali z zahtevo po dodatnih dovoljenjih ($M=2,08$, $N=200$), sledi škoda, ki jo povzročajo živali ($M=2,31$, $N=200$), dodatni »papirji« ($M=2,35$, $N=200$), višje cene nepremičnin ($M=2,58$, $N=200$) ter omejitve pri adaptaciji objektov ($M=3,05$, $N=200$). Ko primerjamo območja, se v blejsko-kranjskogorskem delu v povprečju najmanj strinjajo glede navedenih oblik obremenitev.

Preglednica 25: Povprečna ocena obremenitev posameznikov

		Omejitve pri adaptaciji objektov	Dodatni papirji pri nakupu zemljišč	Škoda ki jo povzroča divjad	Promet in nasičenost s turisti	Višje cene nepremičnin	Dodatna dovoljenja
Blejsko-kranjskog. del	povprečje	2,75	1,96	1,91	3,71	2,99	2,00
	N	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povprečje	3,90	2,83	2,43	3,13	2,23	1,45
	N	40	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povprečje	2,91	2,50	2,64	2,16	2,35	2,48
	N	80	80	80	80	80	80
SKUPNO	povprečje	3,05	2,35	2,31	2,98	2,58	2,08
	N	200	200	200	200	200	200

Ta rezultat sam po sebi ne zadošča za oceno obremenitev, ne moremo pa trditi, da navedene na območju niso prisotne. Za to vzorec v tej raziskavi ni dovolj velik in sicer pa ni bilo možno napraviti poglobljene analize te specifične teme. Vsekakor bi bilo zanimivo v prihodnjih raziskavah bolj natančno razbrati in ovrednotiti koliko TNP dejansko bremeni prebivalce.

Po podobnem postopku smo nadalje preverili, kako anketiranci gledajo na obremenitev lokalne skupnosti. Rezultati kažejo, da so tokrat anketiranci mnenja, da TNP v določenih pogledih bremeni lokalne skupnosti. Skupno gledano se najbolj strinjajo glede premalo posluha za potrebe lokalnega prebivalstva, omejitev pri adaptaciji objektov (M=5,14, N=200), premalo sodelovanja med domačini in upravo parka (M=5,01, N=200) in dodatne birokracije (M=5,00, N=200). Skupno gledano se niso strinjali, da TNP bremeni ekonomski razvoj (M=3,63, N=200).

Preglednica 26: Povprečna ocena obremenitev lokalne skupnosti

		Omejitve pri adaptaciji objektov	Dodatna birokracija	Povečane cene zaradi turistov	Promet in nasičenost s turisti	Predpisi	Domačini vs. TNP premalo sodelovanja	Premalo posluha za potrebe lok. preb.	Omejevan ekon. razvoj
Blejsko-kranjskog. del	pov.	4,65	4,63	4,63	5,11	4,35	4,84	5,14	3,03
	N	80	80	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	pov.	5,73	5,33	3,83	4,48	4,15	5,48	5,70	4,50
	N	40	40	40	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	pov.	5,33	5,20	3,94	4,19	4,15	4,94	5,35	3,80
	N	80	80	80	80	80	80	80	80
SKUPNO	pov.	5,14	5,00	4,19	4,62	4,23	5,01	5,34	3,63
	N	200	200	200	200	200	200	200	200

Iz rezultatov je ponovno razvidno, da imajo območja svojo specifiko, ter da so določene problematike bolj prisotne v enih, druge v drugih območjih. Opazimo tudi, da so najbolj izpostavljene naslednje: premalo posluha za potrebe prebivalcev in premalo sodelovanja.

Naslednje, kar se nam je zdelo zanimivo je to, da anketiranci sami predlagajo, kako bi lahko razbremenili lokalno prebivalstvo, saj menimo, da sami najboljše poznajo lokalne razmere in potrebe. Predloge in mnenja so anketiranke sproti zapisovale in te smo povzeli v aneksu V. Opaziti je, da ponovno prevladuje mnenje, da bi bilo potrebno več sodelovanja med domačini in upravo TNP-ja in drugimi ustanovami. Želijo si več sodelovanja z upravo TNP-ja in čutijo potrebo po bolj usklajenih skupnih smernicah razvoja, h katerim bi tudi sami želeli prispevati. Zanimivo je, da so bili anketiranci kritični do izvršiteljev zakonodaje in povedali, da zakoni na območju TNP-ja ne veljajo za vse enako in da so bile velikokrat napravljene izjeme v škodo narave. Več podrobnosti o predlogih je navedenih v aneksu V.

5.6 Vrednotenje naravne in kulturne dediščine

Zaradi varovanja naravne in kulturne dediščine so določene lokalne skupnosti znotraj meja TNP-ja bolj obremenjene in v določenih okoliščinah je sklepanje dogovorov primerno. Želeli smo ugotoviti, koliko anketirancem pomeni naravna in kulturna dediščina in koliko so za ohranitev le-te pripravljeni sklepati kompromise. V preglednici 27 so povzeti rezultati in razberemo lahko, da se anketiranci bolj ali manj strinjajo z vsemi štirimi vprašanji.

Upoštevajoč prejšnje podatke in ugotovitve, se v naši analizi bohinjski del kaže kot poseben primer in zanimivo je, da so prav Bohinjci izrazili največjo navezanost na naravno (M=6,65, N=200) kot tudi na kulturno dediščino (M=6,53, N=200). V blejsko-kranjskogorskem delu pa so se prebivalci najbolj pripravljeni dogovarjati.

Preglednica 27: Povprečna ocena – vrednotenje in kompromisi glede dediščine

		Vrednotenje dediščine		Pripravljenost kompromisov	
		Naravne dediščine	Kulturne dediščine	Naravne dediščine	Kulturne dediščine
Blejsko-kranjskog. del	pov.	6,41	6,20	5,98	5,90
	N	80	80	80	80
Bohinjski del	pov.	6,65	6,53	5,78	5,78
	N	40	40	40	40
Zgornje Posočje	pov.	6,50	6,20	5,83	5,79
	N	80	80	80	80
SKUPNO	pov.	6,50	6,27	5,88	5,83
	N	200	200	200	200

Anketiranci so navedli primere naravne dediščine, ki so jim najbolj pri srcu. Najpogosteje so omenili planine in reke, kot tudi živalske ter rastlinske vrste. Tu navajamo nekaj primerov: Soča, visokogorski Kras – jame, Loške stene, Mangart, kanjon Jereka, planine, Pokljuška luknja, planšarije, bohinjska cika, Tolminska korita, Prisank in dolina Vrat. Tudi glede kulturne dediščine so se jasno opredelili in primerov je veliko: pesmi in triglavske pravljice, običaji, lokalne prireditve, lokalna hrana, pustovanje, strgače za sušenje sena, planšarije, kluža – trdnjava, cerkve, bovška hiša, kozolci, obnovljena Pocarjeva domačija, tradicionalna gradnja, Ruska kapela, Liznikova domačija, Kajženkova hiša, kravji bal, kmečka ohcet, Riklijeva vila, Soška cerkev, sirarska tradicija in še mnogo drugih.

Kot Rodela (2008) smo predvidevali, da občutek pripadnosti in navezanost na kraj vplivata na odnos do naravne in kulturne dediščine, kot tudi do samega zavarovanega območja. Močnejši kot je občutek navezanosti in pripadnosti, višje je vrednotenje naravne in kulturne dediščine in pripravljenost sklepanja kompromisov za ohranitev le-teh. Anketirance smo vprašali kako močno se identificirajo s TNP-jem in kot je razvidno iz preglednice 28 smo ugotovili, da se s TNP-jem najmočnejše identificirajo v bohinjskem ter blejsko-kranjskogorskem delu. Vprašali smo tudi, koliko vpliva dejstvo, da je naravna in kulturna dediščina zavarovana, na njihovo vrednotenje le-te. Anketiranci se s tem v povprečju niso *strinjali* (preglednica 28). Močno izstopa bohinjski del. To potrjuje, kar se skozi analizo že ves čas kaže - da imajo v primerjavi z drugima dvema deloma Bohinjci drugačen odnos do zavarovanega območja.

Preglednica 28: Povprečna ocena - identiteta in vrednotenje dediščine

		Osebna Identiteta	Identiteta ostalih preb	Vrednotenje dediščine
Blejsko-kranjskogorski del	pov.	4,35	4,09	2,70
	N	80	80	80
Bohinjski del	pov.	4,30	4,10	1,75
	N	40	40	40
Zgornje Posočje	pov.	4,18	3,88	2,95
	N	80	80	80
SKUPNO	pov.	4,27	4,01	2,61
	N	200	200	200

5.7 Izkušnje in poznavanje dejavnosti uprave TNP-ja

Kot smo omenili zgoraj, so spremembe v stroki kot tudi dopolnitve slovenske naravovarstvene zakonodaje (slednje je posledica vključevanja v Evropsko unijo) precej pripomogle k temu, da imajo lokalne skupnosti danes večji pomen pri ustanavljanju in upravljanju zavarovanih območij. Mnogokrat se lokalne skupnosti pojmuje kot partnerja pri upravljanju z zadevami lokalnega pomena. Sicer za vzpostavitev partnerstva je treba graditi medsebojne odnose, zaupanje in korektno sodelovanje. Želeli smo ugotoviti, kako lokalno prebivalstvo gleda na upravo TNP-ja in ali pozna njeno delovanje. Anketirance smo vprašali ali se strinjajo s trditvijo, da so zadovoljni z današnjo upravo TNP-ja. Ugotovili smo, da so z njo najmanj zadovoljni Bohinjci (M=3,20, M=40).

Preglednica 29: Povprečna ocena – mnenje o delovanju uprave

		Zadovoljni z upravo	Zadovoljni s tem kar jim je bilo ponujeno
Blejsko-kranjskogorski del	pov.	4,30	5,18
	N	80	40
Bohinjski del	pov.	3,80	4,60
	N	40	20
Zgornje Posočje	pov.	4,29	4,82
	N	80	44
SKUPNO	pov.	4,20	4,91
	N	200	104

Nato smo želeli ugotoviti, koliko anketiranih je sploh imelo stike z upravo, kajti le tako lahko sklepamo, da so odgovori zanesljivi in da njihovo mnenje ne temelji na predsodkih. Ugotovili smo, da so skupno 103 (51%) anketiranci imeli stike z upravo TNP-ja, kar je za izbran vzorec dokaj zadovoljivo.

Preglednica 30: Odgovor na vprašanje: »Ali ste do danes kdaj kontaktirali upravo TNP-ja?«

	Blejsko-kranjskogorski del	Bohinjski del	Zgornje Posočje	SKUPNO
Da	39	20	44	103
Ne	39	20	36	95
Ne vem	2			2
SKUPNO	89	40	80	200

Preverili smo *leto stika z upravo* in opazili, da se število po letu 1997 veča. Najbolj je povečanje opazno v Zgornjem Posočju in predvidevamo, da je to posledica lokalnih dogodkov ali spremembe delovanja uprave TNP-ja na tem območju, česar pa nismo imeli možnosti podrobneje razčleniti.

Preglednica 31: Starostne skupine – kontakt z upravo

		Da	Ne	Ne vem
Starostne skupine	<= 20	3	4	0
	21 - 35	23	24	1
	36 - 50	49	46	0
	51 - 65	26	14	1
	66+	2	7	0

Vzorec smo razčlenili po *starostnih skupinah* in opazili dokaj sorazmerno porazdelitev s sicer rahlo koncentracijo v tretji in četrti starostni skupini (preglednica 31). Predvidevamo, da se to navezuje na razloge, zaradi katerih so se anketiranci obrnili na upravo. Podskupino 103 anketirancev (51 %) smo vprašali za razlog in opazili delitev med razlogi *osebnega* in *poslovnega* značaja, ki jih je možno razvrstiti v naslednje skupine:

- iskanje informacij (flora/favna, kmetijstvo, turizem, štipendije),
- iskanje nasvetov (kmetijstvo, obrtništvo, certifikati),
- oblikovanje skupnih projektov ali iskanje partnerstva z upravo (sodelovaje na vaških dogodkih, turistično sodelovanje) in
- birokracija, urejanje papirjev, soglasja za adaptacije.

Nato smo hoteli preveriti, ali ima sodelovanje z upravo določen vpliv na njihov vtis glede TNP-ja in življenja znotraj meja/ob mejah parka. V ta namen smo vzorec razčlenili v dve skupini (tj. tisti, ki so imeli kontakt in tisti, ki ga niso imeli) in primerjali odgovore. Kot je razvidno iz preglednice 32, se tisti, ki so imeli stike z upravo, nekoliko močneje strinjajo glede trditve, da je TNP osebna priložnost. Primerjava ostalih pa pokaže manjše razlike.

Preglednica 32: Kontakt z upravo – primerjava

Odgovor		TNP Priložnost osebna	TNP Breme osebno
Da	pov.	4,49	2,89
	N	103	103
Ne	pov.	3,56	2,66
	N	95	95
Ne vem	pov.	0	0
	N	2	2
SKUPNO	pov.	4,01	2,78
	N	200	200
Odgovor		TNP Priložnost kolektivna	TNP Breme kolektivna
Da	pov.	4,84	4,06
	N	103	103
Ne	pov.	4,71	3,65
	N	94	95
Ne vem	pov.	0	0
	N	2	2
SKUPNO	pov.	4,77	3,86
	N	199	200

Hoteli smo tudi ugotoviti, kako dobro anketiranci poznajo delovanje uprave, oziroma koliko so seznanjeni z njenim delovanjem in s tem kaj lahko uprava nudi lokalnim skupnostim. Dejavnosti uprave smo razdelili v 13 skupin in anketirance vprašali ali so s temi tudi seznanjeni. Iz preglednice 33 je razvidno, da anketiranci dejavnosti različno dobro poznajo. Najbolj poznajo to, da uprava pripravlja in izdaja revije in drugo literaturo o TNP-ju (78 %), sledijo razstave (73 %), informacije o flori in favni (68 %), spletna stran (63 %), javne razprave (54 %), tematske delavnice (50,5 %), tematski seminarji (42 %) in delavnice v osnovnih šolah (42 %).

Druge dejavnosti slabše poznajo. Tako jih je le 17 % seznanjenih s tem, da uprava nudi informacije o certifikatih v kmetijstvu, 20 % jih je seznanjenih s tem, da nudi informacije o subvencijah, 24 % pa, da nudi odškodnine za varstveni režim ter 30 %, da nudi informacije o teh odškodninah.

Preglednica 33: Seznanjenost z delovanjem uprave TNP-ja

		Blejsko-kranjskogorski del	Bohinjski del	Zgornje Posočje	Skupno
Tematske delavnice	Da	32	28	41	101
	Ne	18	11	9	38
	Ne Vem	30	1	30	61
		80	40	80	200
Tematski seminarji	Da	25	16	44	85
	Ne	20	18	11	49
	Ne Vem	35	6	25	66
		80	40	80	200
Javne razprave	Da	35	25	49	109
	Ne	16	14	7	37
	Ne Vem	29	1	24	54
		80	40	80	200
Razstave	Da	57	30	60	147
	Ne	8	9	4	21
	Ne Vem	15	1	16	32
		80	40	80	200
Delavnice	Da	31	19	35	85
	Ne	14	18	9	41
	Ne Vem	35	3	36	74
		80	40	80	200
Časopise	Da	63	31	62	156
	Ne	7	8	2	17
	Ne Vem	10	1	16	27
		80	40	80	200
Informacije o flori in favni	Da	49	31	57	137
	Ne	5	7	5	17
	Ne Vem	26	2	18	46
		80	40	80	200
Spletna stran	Da	51	26	50	127
	Ne	7	12	4	23
	Ne Vem	22	2	26	50
		80	40	80	200
Info. Certifikati	Da	11	7	16	34
	Ne	13	26	8	47
	Ne Vem	56	7	56	119
		80	40	80	200
Info. subvencije	Da	11	6	23	40
	Ne	15	28	7	50
	Ne Vem	54	6	50	110
		80	40	80	200
Inf. Odškodnina	Da	32	9	20	61
	Ne	11	25	9	45
	Ne Vem	37	6	51	94
		80	40	80	200

Info. posegi v prostor	Da	55	39	48	142
	Ne	6	1	6	13
	Ne Vem	19	0	26	45
		80	40	80	200
Info. odškodnine za varstveni režim	Da	24	13	12	49
	Ne	15	23	11	49
	Ne Vem	41	4	57	102
SKUPNO		80	40	80	200

Anketirance smo vprašali, ali so se že udeležili ali koristili katero od navedenih možnosti in tako ugotovili, da je 113 (56,5 %) anketirancev koristilo vsaj eno ali več, medtem ko 87 (43,5 %) vprašanih ni koristilo navedenih možnosti. Najpogosteje so se anketiranci udeležili razstav, delavnic, prireditev in predstavitev ter brali brošure/časopise/spletne strani. Opazna je slaba udeležba na javnih razpravah, saj je to omenilo le *pet* anketirancev. Glede na sam namen javnih razprav, je to dokaj skrb vzbujajoč podatek. Sicer pa je možno, da so anketiranci zamenjali, oz. ne poznajo podrobnih razlik med javnimi razpravami in delavnicami, vendar tega nismo dodatno preverjali.

Preglednica 34: Povprečna ocena - zadovoljstvo s ponudbo uprave TNP-ja

	Povprečje	N
Blejsko-kranjskogorski del	6,07	30
Bohinjski del	6,07	15
Zgornje Posočje	5,29	41
SKUPNO	5,70	86

Anketirance smo tudi vprašali, ali so bili z udeležbo zadovoljni (preglednica 34). Odgovorilo jih je le 86 in v povprečju so bili zadovoljni s ponujenim ($M=5,70$, $n=86$). 113 (56,5 %) anketirancev, ki so koristili navedene možnosti, smo vprašali za vir, preko katerega so prišli do informacije o navedenem. Povedali so, da so informacije prejeli preko radia in časopisov (Zgornjesavec), brošur, oglasnih desk, plakatov in interneta, ustno – preko poznanstev, kot tudi preko poštinih vabil prejetih na dom ali v službo. Zanimalo nas je tudi, iz kakšnega razloga so anketiranci koristili zgoraj navedeno. Najpogosteje so izpostavili osebno zanimanje, s poudarkom “zato, ker mi ni vseeno”, temu sledijo interes po novih znanjih, kot tudi ljubiteljski interes po določenih tematikah (informacije glede flore in favne). Najmanj pa so omenjali službene in druge obveznosti.

Nato smo hoteli ugotoviti, zakaj lokalno prebivalstvo ne koristi možnosti ali se ne udeležuje dogodkov, ki jih nudi uprava TNP-ja. Ponovno smo razloge razdelili v šest skupin in vprašali, v kolikšni meri se s temi strinjajo (preglednica 35). Odgovorilo je 113 (56,5 %) anketirancev. Anketiranci so se najbolj strinjali s trditvijo, da niso vedeli (M=4,73, n=113), sledi pomanjkanje časa (M=4,51, n=113). Z drugimi trditvami se niso strinjali.

Preglednica 35: Povprečna ocena za neudeležbo in neizkoriščanje uslug uprave TNP-ja

		Nisem vedel/a	Ne zanima	Ni časa	Ne zaupam upravi TNP-ja	Ne zaupam določenim zaposlenim na upravi TNP-ja	Ne zaupam javnim ustanovam
Blejsko-kranjskogorski del	pov.	4,90	3,43	4,63	2,35	1,94	2,04
	N	49	49	49	49	49	49
Bohinjski del	pov.	4,20	1,60	4,60	2,36	2,40	1,96
	N	25	25	25	25	25	25
Zgornje Posočje	pov.	4,87	3,33	4,31	2,41	2,10	2,15
	N	39	39	39	39	39	39
SKUPNO	pov.	4,73	2,99	4,51	2,37	2,10	2,06
	N	113	113	113	113	113	113

Ugotovili smo, da je najpogostejši vzrok, zakaj lokalno prebivalstvo *ne koristi možnosti* ali se *ne udeležuje* raznih dogodkov, neobveščenost. Ker je pomembno zagotoviti pretok in doseg informacij, smo anketirance vprašali, kateri način prejemanja informacij jim najbolj ustreza. Navedli so, da jim najbolj ustreza obveščanje v lokalnih medijih, kot so: radio in časopisi ter poštna obvestila (preglednica 36).

V bohinjskem delu se niso strinjali s prejetjem informacij preko elektronske pošte, plakatov niti preko oglasne deske. Predvidevamo, da je vzrok slabša opremljenost območja z informacijskimi tehnologijami, kot tudi specifične potrebe prebivalcev.

Preglednica 36: Povprečna ocena – priljubljeni vir informiranja po območjih

		pošta	E- pošta	Lokalni Časopis	Lokalni radio	Plakati	Oglasna deska
Blejsko-kranjskog. del	pov.	5,23	4,05	5,71	5,13	4,78	3,95
	N	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	pov.	5,48	3,63	4,85	4,48	3,83	3,93
	N	40	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	pov.	5,09	4,53	5,43	5,24	4,59	4,40
	N	80	80	80	80	80	80
SKUPNO	pov.	5,22	4,16	5,43	5,04	4,51	4,13
	N	200	200	200	200	200	200

Primerjali smo odgovore različnih starostnih skupin. Izkazalo se je, da je mlajša populacija bolj fleksibilna in ji ustrezajo vsi viri, medtem ko starejša populacija z določenimi viri informiranja ne soglaša (preglednica 37).

Preglednica 37: Povprečna ocena – priljubljeni vir informiranja po starostnih skupinah

		Pošta	E-pošta	Lokalni Časopis	Lokalni radio	Plakati	Oglasna deska
<= 20	pov.	5,43	5,71	5,29	5,71	5,57	5,86
	N	7	7	7	7	7	7
21 - 35	pov.	4,94	4,58	5,85	5,42	4,65	4,67
	N	48	48	48	48	48	48
36 - 50	pov.	5,31	4,37	5,38	5,00	4,57	3,75
	N	95	95	95	95	95	95
51 - 65	pov.	5,17	3,51	5,12	4,63	4,20	4,22
	N	41	41	41	41	41	41
66+	pov.	5,89	1,33	5,11	4,78	3,78	3,44
	N	9	9	9	9	9	9
SKUPNO	pov.	5,22	4,16	5,43	5,04	4,51	4,13
	N	200	200	200	200	200	200

5.8 Pričakovanja lokalnega prebivalstva in vloga uprave TNP-ja

Z analizo pridobljenih odgovorov pridemo do zaključka, da anketiranci želijo biti informirani ter da jih dogajanje v povezavi s TNP-jem zanima. Izkazalo se je, da je na določenih območjih prisoten skepticizem oziroma občutek neizpolnjenih pričakovanj (Rodela, 2008). Toda kakšna so danes pričakovanja lokalnih skupnosti do uprave TNP-ja in kakšno vlogo ji sploh pripisujejo? Kot je navedeno v preglednici 38, se anketiranci v povprečju najbolj strinjajo s tem, da je naloga uprave TNP-ja varovanje naravne dediščine ($M=6,51, N=200$), temu sledi aktivno sodelovanje z lokalnimi skupnostmi in drugimi lokalnimi organizacijami ($M=6,42, N=200$), varovanje kulturne dediščine ($M=6,11, N=200$), da prisluhne potrebam lokalnega prebivalstva ($M=6,40, N=200$), da izvaja projekte varovanja naravne in kulturne dediščine ($M=6,34, N=200$) in da podpira razvoj podeželja ($M=6,27, N=200$). Pri tem je iz preglednice 38a in 38b mogoče razbrati razlike v intenziteti soglašanja z navedenim. Namreč opaziti je, da se anketiranci zavedajo, da je naloga uprave parka predvsem varovanje naravne in kulturne dediščine. Pri tem se mnenja naših anketirancev o pričakovanjih do uprave parka razlikujejo od mnenja drugih študijskih primerov. Na Goričkem so namreč tamkajšnji anketiranci izpostavili pričakovanje, da naj bi uprava parka imela večjo in bolj konkretno vlogo pri usmerjanju in podpiranju razvoja kraja (Rodela, 2008). Poleg tega je iz podatkov razvidno, da lokalnim prebivalcem ohranjena narava in zdravo okolje veliko pomeni in ne soglašajo z razvojem industrije in podobnih panog.

Anketirance smo vprašali, kaj danes pričakujejo od uprave TNP-ja ter kaj naj bi po njihovem mnenju uprava nudila. Odgovori na to vprašanje so na razpolago v aneksu VI. Anketiranci so povedali, da pričakujejo predvsem sodelovanje med lokalnimi skupnostmi in upravo TNP-ja. Ker vemo, da določeno sodelovanje že obstaja, je morda zanimivo poudariti, da so izrazili željo po *več posluha za njihove potrebe, več obveščanja in osveščanja glede dogajanja v zvezi s TNP-jem*. Pričakujejo tudi, da uprava TNP-ja povezuje ljudi in naravo, da varuje območje in dosledno in brez izjem skrbi za ohranjanje narave. Če povzamemo, anketiranci pričakujejo, da uprava izvaja učinkovito nalogo varovanja naravne in kulturne dediščine ter kvalitetnejše sodelovanje med upravo TNP-ja in lokalnim prebivalstvom. To pomeni več možnosti izražanja mnenja o določenih, za njih pomembnih, zadevah, pri čemer pričakujejo tudi podporo (npr. kmetijstvo, gradnja).

Anketiranci so izjavili, da jih zelo zanimajo informacije o projektih in načrtih uprave TNP-ja, o možnostih zaposlovanja v TNP-ju, o finančni podpori in pomoči domačinom pri razvoju in

življenju v zavarovanem območju. Zanimajo jih prireditve, delavnice in različna izobraževanja, gledališče na prostem, predavanja o parku, prireditve z namenom druženja in zabave in pomoč pri trajnostnem razvoju. Anketiranci se strinjajo ($M=5,83$, $N=200$), da uprava TNP-ja še naprej organizira razne delavnice, prireditve, srečanja in druge oblike informiranja (preglednica 39). Zanimivo pa je, da se s tem najbolj strinjajo prav v bohinjskem delu. Podobne rezultate o dejavnostih, ki jih pričakujejo od uprave TNP-ja (da še naprej organizira delavnice in druge oblike informiranja), so dobili tudi v Rodela (2008) (preglednica 40).

Preglednica 38a: Povprečna ocena – naloga uprave TNP-ja

		Varuje naravno ded.	Varuje kulturno ded.	Usmerja razvoj podeželja	Podpira razvoj podeželja	Prisluhne lokalnim potrebam
Blejsko-kranjskog. del	povp	6,55	6,34	5,66	6,20	6,34
	N	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povp	6,53	6,53	5,98	6,88	6,93
	N	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povp	6,46	6,43	5,19	6,04	6,20
	N	80	80	80	80	80
SKUPNO	povp	6,51	6,41	5,54	6,27	6,40
	N	200	200	200	200	200

Preglednica 38b: Povprečna ocena – naloga uprave TNP-ja

		Pomaga domačinom	Izvaža projekte varovanja	Izvaža proj. trajnostnega razvoja	Aktivno sodeluje s domačini	Upravlja s celotnim območjem parka	Servis za turiste
Blejsko-kranjskog. del	povp	5,99	6,35	5,75	6,43	6,01	5,81
	N	80	80	80	80	80	80
Bohinjski del	povp	6,88	6,58	6,40	6,78	6,25	6,48
	N	40	40	40	40	40	40
Zgornje Posočje	povp	5,95	6,20	5,64	6,24	5,96	5,51
	N	80	80	80	80	80	80
SKUPNO	povp	6,15	6,34	5,84	6,42	6,04	5,83
	N	200	200	200	200	200	200

Preglednica 39: Povprečna ocena - uprava TNP-ja organizira delavnice

Območja	Povprečje	N
Blejsko-kranjskogorski del	5,69	80
Bohinjski del	6,53	40
Zgornje Posočje	5,61	80
SKUPNO	5,83	200

Preglednica 40: Povprečna ocena - uprava TNP-ja organizira delavnice

Območja	Povprečje	N
Bled	5,12	17
Bohinjska Bistrica in Tolmin	4,61	54
Kranjska Gora	5,35	37
SKUPNO	4,94	108

Vir: »Integrated rural development: protected areas and their potential for social learning« Rodela (2008).

6. POVZETEK DRUGIH RAZISKAV: IZKUŠNJA DOMAČINOV V BOHINJSKI KOTLINI

Omenili smo, da smo se pri izvedbi te raziskave zgledovali po metodologiji uporabljeni v Rodela (2008), kjer izpostavljajo razliko med odnosom, ki ga ima lokalno prebivalstvo do naravne in kulture dediščine, in odnosom, ki ga ima prebivalstvo do uprave parka. Omenili smo, da se navedena raziskava razlikuje od naše v vsebini in ciljih. V Rodela (2008) so želeli dograditi sedanje teorije *socialnega učenja* ter *socialnega kapitala* in dalje razčleniti socialno-ekonomske dinamike v slovenskih zavarovanih območjih. Poleg Triglavskega narodnega parka so kot študijo primera vključili tudi Krajinski park Goričko.. Pri pripravi izhodišč te raziskave smo upoštevali njihove ugotovitve in se zgledovali po uporabljeni metodologiji. V Rodela (2008) so izvedli opazovanje, intervjuje (30 v KPG-ju in 10 v TNP-ju) ter vprašalnike (109 v TNP-ju in 100 v KPG-ju). Pri tem so nas zanimali predvsem podatki in ugotovitve za bohinjski del TNP-ja, saj se je, v primerjavi z ostalimi geografskimi območji TNP-ja, ta izkazal kot poseben.

Tudi v predhodni raziskavi je bilo ugotovljeno, da imajo domačini v Bohinju drugačno izkušnjo bivanja v primerjavi z ostalimi domačini (Rodela, 2008). Preko pogovorov (intervjujev) z domačini so namreč spoznali, da so v času širitve meje parka leta 1981 takratne pristojne ustanove

pristopile do domačinov tako, da so jim izpostavljale predvsem prednosti širitve. To je takrat predvidevalo vključitev okoli dvajset vasi in manjših naselij v okolici Bohinja. Sogovorniki so povedali, da je bilo izvedenih več predstavitev predloga širitve in je bilo takrat predvsem govora o ekonomskih prednostih turističnega sektorja, zaposlitvenih možnostih za domačine, dodatnih priložnostih za kmete in posledičnem izboljšanju lokalnih razmer. Domačini so te argumente dojeli predvsem kot obljube oziroma kot neke vrste *jaz dam - ti daš* zamenjavo, saj se je večina zavedala, da bo vključitev vasi v park prinesla določene omejitve. V pogovorih so izpostavili, da so obljube pristojnih ustanov ostale neuresničene in jim je tako širitev TNP-ja prinesla predvsem omejitve (Rodela, 2008). V zadnjih dveh desetletjih so domačini imeli malo kontaktov z upravo parka, bili so slabo seznanjeni, če sploh, z dejavnostmi uprave in imeli občasen kontakt le z osebjem na terenu, torej z naravovarstvenimi nadzorniki ali z zaposlenimi na upravi, ki v vasi živijo in/ali imajo tam sorodnike. Pomanjkljiva komunikacija med upravo in domačini je pripomogla k občutku razočaranja in nejevolje do pristojnih ustanov.

Navedeno ponuja zorni kot, na podlagi katerega lahko podrobneje razčlenimo *izkušnjo bivanja prebivalcev* bohinjskega območja in sklepamo, da navedeno vpliva na sedanjo izkušnjo, predvsem na odnos s pristojnimi organi, saj so se anketiranci pri vrednotenju naravne in kulturne dediščine izrazili precej drugače. Pri tem pa je potrebno te dinamike kontekstualizirati, jih torej skušati razumeti upoštevajoč spremembe slovenske družbe. Najprej je treba izpostaviti, da so omenjene dejavnosti iz leta 1981 vpete v specifični politični in zgodovinski kontekst in jih ne moremo definirati kot participativne, saj tega namena niti niso imele. V letu 1981 je take in drugačne odločitve sprejemala takratna politična elita, o katerih je prebivalstvo zgolj obvestila, ni se pa z njim posvetovala oz. upoštevala nasprotujočih si mnenj z namenom iskanja kompromisov. Na podlagi tega lahko sklepamo, da so imeli domačini takrat morda bore malo možnosti, če sploh, da izrazijo svoje želje in pričakovanja in so se zgolj pustili voditi. Kot pričajo opazovalci tistega časa, so državljani v takratni družbeni ureditvi bili primorani sprejeti pasivno vlogo (Bibic, 1993). K temu je dodatno še prispevalo to, da je bilo v prejšnji državni ureditvi veliko poudarka na socialni varnosti, ki jo je prevzemala država, in državljane so v določenih primerih vodile vladajoče elite (Elliott in Udovč, 2005). Z osamosvojitvijo, natančneje z vključitvijo v Evropsko unijo, se je to spremenilo, saj je s prehodom v demokratično družbo Slovenija prevzela tudi nove obveznosti glede vključevanja in obveščanja državljanov, npr. Arhuška konvencija, evropske direktive. Danes

omogoča sistem državljanom aktivno vlogo na vseh področjih, vključno z naravovarstvom, kar je zabeleženo tudi v zakonodaji (ZON, ZVO).

Primerno je izpostaviti tudi dejstvo, da je življenje v gorah težko, še posebej za tiste, ki so odvisni od naravnih danosti, kot so na primer kmeti, pastirji, itd. Zaradi slabe infrastrukture in/ali oddaljenosti od urbanih središč imajo domačini namreč težave pri iskanju zaposlitve in če zaposlitve ne dobijo v bližini, se mnogi odločijo za selitev. Gorske vasi se počasi praznijo in prebivalstvo se stara. O tovrstnih dinamikah je pisal že Viazzo (2006), ki izpostavlja pomen razvojnih programov, ki ustrezno upoštevajo lokalne razmere v Alpah. Torej predpostavljamo, da so domačini z lahkoto oblikovali pričakovanja o boljši kvaliteti bivanja, ki pa so morda bila prevelika. Varovano območje res pripomore k turistični ponudbi, a težko si predstavljamo, da bodo od tega imeli korist vsi, in to v enakem obsegu.

Zgoraj navedeno prispeva k razumevanju izkušnje *bivanja prebivalcev* bohinjskega območja. Čeprav je dogajanje iz preteklosti težko soditi v luči novodobnih idej - če namreč upoštevamo takratno družbeno ureditev, širitve meja drugače tudi ne bi bilo mogoče izpeljati - menimo, da je pomembno te dinamike podrobno spoznati in ustrezno upoštevati v prihodnjih dejavnostih. Danes vemo, da promoviranje naravovarstvenih ciljev z določenimi orodji ali ekonomskimi argumenti ni primerno, saj se lahko izkaže kot dvorezen meč. Raziskave so pokazale, da neprimerna komunikacija z lokalnimi prebivalci o teh zadevah pušča dolgoročne posledice in otežuje sodelovanje kot tudi izvajanje naravovarstvenega režima (Rodela, 2008). Poleg navedenega je bila slaba volja opažena tudi v primeru KPG, kjer so bili domačini podobno razočarani nad upravo parka in neizpolnjenimi obljubami, čemur je sledilo nezaupanje do ustanov, ki so »*vsiljevale [park] in jih nato prepustile samim sebi*« (izvleček intervjuja z Goričancem v maju 2005; v Rodela, 2008).

7. RAZPRAVA

Ugotovili smo, da se izkušnja bivanja na podeželju med posameznimi območji TNP-ja v določenih pogledih precej razlikuje. Razvojno problematiko in pomanjkljiv dostop do infrastrukture najbolj občutijo v bohinjskem delu ter Zgornjem Posočju in manj v blejsko-kranjskogorskem delu. Boljši dostop do infrastrukture v slednjem dobro vpliva na razvoj turizma in mobilnost domačinov in posledično tudi na kvaliteto bivanja.

Kar zadeva delovanje lokalnih ustanov, je možno opaziti podobna mnenja v vseh treh območjih. Na ta anketiranci gledajo precej skeptično, saj so prepričani, da se ne zavzemajo in tudi niso učinkovite pri izboljševanju lokalnih življenjskih pogojev. Po mnenju anketirancev so društva mnogo bolj uspešna pri izboljšanju pogojev bivanja. Zanimivo je, kakor lahko razberemo iz preglednice 12 (poglavje 5.2), da se anketiranci na dveh območjih strinjajo glede pozitivne vloge in delovanja TNP-ja, saj menijo, da se ta zavzema za izboljšanje pogojev življenja. To nam pove, da je delovanje uprave v določeni meri opaženo in da se domačini zavedajo, kakšno vlogo ima ta za območje. Izjema je bohinjski del, kjer na delovanje uprave gledajo bolj skeptično in so, v primerjavi z drugimi deli, bolj kritični do določenih kazalcev. Kot je navedeno zgoraj menimo, da je to posledica negativnih izkušenj s pristojnimi ustanovami iz prejšnjih obdobj kot tudi (pre)velikih pričakovanj do tega, kako sam park prispeva h kvaliteti bivanja. Tudi strožji režim varovanja v bohinjskem delu je najverjetneje pripomogel k nastanku trenj. Kot že ugotavljajo v Rodela (2008), menimo, da so domačini na teh območjih skeptični do organov upravljanja bolj zaradi samega pristopa, s katerim so se soočali v času širjenja meje TNP-ja, in manj zaradi strožjega režima varovanja.

Anketiranci iz Bohinja so s svojimi mnenji izstopali tudi pri drugih vprašanjih. Podatki kažejo, da v bohinjskem delu vidijo najmanj priložnosti v TNP-ju, so edini, ki menijo, da je TNP breme za lokalno skupnost, in edini, ki niso zadovoljni z delovanjem uprave TNP-ja (preglednica 29). Vendar pa so se Bohinjci najmočneje strinjali glede pomena, ki ga ima za njih naravna in kulturna dediščina in se strinjajo, da TNP vpliva na njihovo identiteto. Povedali so, da jim je naravna in kulturna dediščina pri srcu in jo spoštujejo ne glede na režim varovanja. Kritično so izpostavili, da niso povsem zadovoljni s tem, kako se naravo varuje danes. Na podlagi teh rezultatov ter ob upoštevanju predhodnih analiz (*ibid.*) sklepamo, da obkroženost z naravnimi lepotami vpliva na vrednotenje le-te in na izoblikovanje identitete ter menimo, da je *sedanja* kritična drža Bohinjcev

do uprave TNP-ja predvsem posledica neizpolnjenih pričakovanj iz *prejšnjih obdobj*. Sicer pa tudi sedanje pomanjkljivo informiranje, oziroma njihov občutek neinformiranosti o delovanju uprave, ne prispeva veliko k reševanju starih trenj.

Iz preglednice 37 je razvidno, da so Bohinjci tisti, ki največ pričakujejo od uprave. Najmočnejše se strinjajo, da je naloga uprave prisluhniti potrebam domačinov, pomagati ter dosledno izvajati režim varovanja.

Mnenja anketirancev iz ostalih dveh območij so si dokaj podobna. Na obeh območjih gledajo na TNP kot na dodatno priložnost in se *ne strinjajo*, da TNP bremeni posameznika ali lokalno skupnost. Podatek, da je v Zgornjem Posočju največje število anketirancev, ki so imeli stike z upravo, ter da se najmočnejše strinjajo s tem, da je TNP priložnost, nam pove, da na tem območju od TNP-ja veliko pričakujejo.

Kot je razvidno iz preglednice 32, so anketirancem določene dejavnosti uprave TNP-ja bolj poznane, druge manj. Seznanjeni so o časopisu/brošurah, razstavah in spletni strani. Slabo pa poznajo druge dejavnosti uprave, kot je posredovanje informacij o subvencijah/odškodninah za varstveni režim in certifikatih v kmetijstvu. Ugotovili smo, da je razlog za neizkoriščenost teh dejavnosti in neudeležbo na dogodkih, ki jih nudi uprava TNP-ja, predvsem slaba obveščenost in pomanjkljive informacije.

Poleg anket smo v času terenskega dela imeli možnost prisluhniti različnim izkušnjam in mnenjem preko neformalnih pogovorov in tako pridobili dodatne informacije. Te so nam pomagale pri interpretaciji zbranih kvantitativnih podatkov. V času terenskega dela smo srečali domačine, ki so z veseljem izpolnili vprašalnik kot tudi domačine, ki so sodelovanje skeptično odklonili. Pri tem moramo izpostaviti, da nam je bil prav zaradi neodgovarjanja določen segment populacije nedosegljiv. Pri teh je bila prav tema TNP razlog zavrnitve na povabilo k sodelovanju pri vprašalniku. Njihove izkušnje so nam nedosegljive in lahko le sklepamo, da so morda te neprijetne in so iz tega razloga odklonili sodelovanje. Sicer pa ne moremo potegniti nobenega zaključka in raje upoštevamo odklone kot dopolnilno informacijo k interpretaciji rezultatov vprašalnika. Iz tega sledi, da moramo biti pazljivi pri absolutnem posploševanju rezultatov na celotno populacijo in

upoštevati različnost izkušenj domačinov TNP-ja. To je opazno tudi v primerjavi razlik in podobnosti med tremi območji, ki smo jih izpostavili v petem poglavju.

Pri tem bi želeli izpostaviti tudi raznovrstnost virov in informacij, s katerimi smo se srečevali na terenskem delu. Ponovno je bilo možno opaziti določene dinamike. In sicer del prebivalstva ni v stiku z upravo in ne pozna dogajanja v TNP-ju. Tovrstni sogovorniki so imeli težave pri odgovarjanju na določena vprašanja. Ti sogovorniki so povedali, da informacije o TNP-ju najpogosteje pridobivajo preko neformalnih osebnih kanalov: prijatelji, sosedi, pogovori v gostilni ali na vaških srečanjih. To pomeni, da je pridobljena informacija odvisna tudi od vrste (osebnih) interpretacij. Vtis, ki ga imajo ti prebivalci do TNP-ja, torej temelji na *interpretaciji* izkušenj drugih – težave in negativne izkušnje pa hitro postanejo poglobljena tema osebnih pogovorov v gostilni, trgovini ali na ulici. Za razliko od teh, so prebivalci, ki poznajo delovanje uprave, navajali lastne izkušnje, ki so bile pozitivne, včasih tudi negativne. Imeli so bolj oblikovano predstavo o stanju in so lažje navajali odgovore glede osebne izkušnje in glede izkušnje celotne skupnosti. Iz tega tudi izhaja interpretacija preglednice 32. Tisti del domačinov, ki ne sledi dogajanju v parku in park in/ali upravo parka doživlja predvsem preko izkušenj jeznih sovaščanov, je torej prejel oblikoval negativno mnenje, oz. bo na TNP gledal kot »breme«, v primerjavi z domačini, ki z upravo imajo stik. Tudi iz tega lahko sklepamo, da sta reden kontakt med upravo TNP-ja in domačini ter zagotovitev pretoka informacij pomembna elementa.

Odnos in pričakovanja anketirancev do uprave TNP-ja sta med terenskim delom prišla zelo do izraza in poleg navedenega je bilo možno opaziti, da na območju ni večjih konfliktov ali nezaupanja. Iz podatkov v poglavjih 5.7 in 5.8 je mogoče razbrati določeno *skeptičnost*, predvsem v blejskem delu. Vendar je prisotna tudi razširjena želja po spremembah in izboljšanju sedanjega stanja na vseh treh območjih. To je pozitiven podatek in obenem izhodišče za v prihodnje, saj imajo anketiranci še vedno veliko pričakovanj. In sicer pravijo, da od uprave TNP-ja pričakujejo izvajanje nalog varovanja naravne in kulturne dediščine učinkovito in brez izjem. Želijo si več informiranosti, več sodelovanja z upravo TNP-ja ter več posluha kar zadeva njihove potrebe in poglede na vprašanja lokalnega pomena.

8. SKLEP IN PREDLAGANA IZHODIŠČA ZA NASLEDNJA OBDOBJA

S to raziskavo smo skušali spoznati in razčleniti izkušnjo prebivalcev, ki živijo znotraj meja/ob mejah TNP-ja. Hoteli smo razumeti njihov odnos do zavarovanega območja in ugotoviti, s kakšnimi težavami se najpogosteje srečujejo, kje si želijo spremembe, spoznati smo hoteli tudi njihova pričakovanja do uprave TNP-ja. Pri tem smo si pomagali z razčlenitvijo med osebno izkušnjo posameznikov in kolektivno izkušnjo in pri tem opazili, da se v lokalnih skupnostih pojavljajo določeni *stereotipi*, saj smo opazili primere, ko so anketiranci navedli »TNP je breme«, sicer pa kakšnih posebnih omejitev ali težav, ki jih predstavlja TNP za njih osebno, nato niso izpostavili. Spoznali smo, da se izkušnje prebivalcev na treh območjih me seboj razlikujejo ter da so določene problematike bolj prisotne na enih, druge na drugih območjih. V primerjavi z drugima dvema območjema so anketiranci v bohinjskem delu bolj navezani na naravo, bolj izpostavljeni režimu varovanja zavarovanega območja in imajo v spominu še grenke izkušnje iz prejšnjih obdobj.

Na podlagi podatkov iz poglavij 5.1, 5.2 ter 5.5, smo ugotovili da težave, s katerimi se anketiranci najpogosteje srečujejo, niso samo obremenitve zaradi varovanja naravne in kulturne dediščine, temveč so bolj strukturne narave. Kot strukturne narave tu pojmuje neusklajenosti v pravno-administrativnem sistemu, torej zakonodaja in postopki izvajanja le-te, državne institucije in lokalne ustanove. Anketiranci so povedali, da je bivanje v teh območjih že samo po sebi oteženo, najbolj pa jih bremeni neupoštevanje njihovih potreb. Menijo, da jih ustanove še dodatno bremenijo z zapletenimi postopki glede raznih dovoljenj, z neusklajenostjo delovanja in apatijo institucij. Zelo jih moti, da imajo določene skupine, in to predvsem nedomačinov, privilegije pri gradnji (vikendic) na varovanih območjih.

Reševanje strukturnih problemov je dolgoročna in zapletena zadeva. Ena sama inštitucija, kot je uprava, katere primarna naloga je upravljanje TNP-ja, tega same ne more izvesti. Zaradi gornjih ugotovitev o trenutnem stanju na območju TNP-ja pa menimo, da uprava le lahko na različne načine pripomore k izboljšanju trenutnega stanja, in sicer tako, da vzpostavi *aktivni dialog* in *partnerstvo* z lokalnimi prebivalci. Menimo tudi, da bi bilo potrebno določene zadeve modernizirati in dograditi. Glede na trenutno stanje in ob upoštevanju spektra pozitivnih dinamik, ki nastanejo ob udeležbi in pogostejših kontaktih med domačini in upravo, bi bilo primerno posodobiti sedanjo »*strategijo osveščanja in komuniciranja z lokalnimi skupnostmi*«. Primeren

začetek bi bila na primer posodobitev *spletne strani* TNP-ja. Pri izvedbi tovrstne posodobitve pa bi lahko pomagala mnenja anketirancev, in sicer podatki iz poglavij 5.5 – 5.8 kot tudi zgledovanje po dobrih izkušnjah drugih nacionalnih parkov v Evropi. Napravili smo krajši pregled spletnih strani nekaj nacionalnih parkov v Veliki Britaniji in tako tudi hitro ugotovili strateško funkcijo spletnih portalov. V aneksu VII. prilagamo primer spletne strani parka Peak District. Ti parki delujejo v drugačnih kontekstih (pravnih in kulturnih), zato ne predlagamo posnemanja, ampak menimo, da bi kritični pregled njihovih orodij in postopkov z namenom pridobivanja informacij o dobrih izkušnjah pripomogel k posodobitvi sedanje *strategije osveščanja in komuniciranja uprave TNP-ja* z lokalnimi skupnostmi.

Drugo kar ugotavljamo iz rezultatov vprašalnika in samih predlogov za izboljšanje sedanjega stanja je potreba po tem, da se uprava TNP-ja približa in postane bolj dosegljiva lokalnim skupnostim. Pri tem so upravi v pomoč že ustaljene akcije informiranja o dejavnostih in projektih, uradne ure, delavnice, radijske oddaje, itd., saj opažamo, da si domačini želijo več sodelovanja in informacij o tem kaj se dogaja v njihovih krajih. Sicer pa je najpomembnejši učinek bližnjega kontakta ta, da se zabrišejo meje med »*mi domačini*« in »*tistimi TNP-jevci*« (to izrazoslovje so uporabili določeni sogovorniki v času terena), da se spodbuja *zaupanje* in boljši *pregled nad dogajanjem* v zavarovanih območjih, kot tudi pripomore k izvajanju režima varovanja v poseljenih predelih. Domačinom bi zadeve precej olajšali, če bi jim omogočili razumevanje raznih postopkov in zahtev pri posegih v prostor in dostop do relevantnih informacij.

Vendar v akciji informiranja ne smemo iskati univerzalnih rešitev za sedanja trenja. Ozaveščanje in informiranje niso primerno orodje za vzpostavitev *partnerstev*. Takšna oblika ima lahko učinek splošnega osveščanja, vendar ni zadostna za vzpostavitev dobrega sodelovanja. Uspešna partnerstva potrebujejo aktiviranje vseh udeleženih in tovrstno obliko sodelovanja je mogoče doseči le z vstopom v konkretne projekte z lokalnimi skupnostmi, pri katerih so te v vlogi enakopravnega partnerja.

ANEKS I. Obrazložitev uporabljenih konceptov in definicij

Za razumevanje izkušnje bivanja na podeželju v mejah zavarovanega območja in za pridobitev celostne slike je potrebno razčleniti med konkretno (realno) izkušnjo posameznikov in med kolektivno izkušnjo, oziroma to kar je njihova percepcija (vtis), da se v območju dogaja (Rodela, 2008).

Iz tega sledi, da je izkušnja posameznikov definirana kot osebna izkušnja in anketiranca vabimo, da odgovarja na podlagi lastnih vrednot, mnenj in izkušenj. Kolektivna izkušnja je definirana kot izkušnja skupnosti kateri anketiranec pripada. Anketiranca vabimo, da odgovarja na podlagi lastnim vrednot in mnenj, vendar upoštevajoč svoje izkušnje kot član skupnosti.

Deležniki so posamezniki ali skupina (društva, organizacije), ki imajo določen interes in so zato lahko potencialno prizadeti, oziroma občutijo posledice spremembe sedanjega stanja.

ANEKS II. Popis realiziranih priložnosti: osebna izkušnja

Odgovor na vprašanje številka 14: *Realizirane priložnosti v povezavi z zavarovanim območju.*

Kmetovanje	Turizem	Rekreacija	Razvoj kraja
17 primerov ekološkega kmetovanja (prodaja izdelkov, sira, itd)	20 primerov oddaje sob 24 primerov vodenih izletov, izobraževanje in druge rekreativne aktivnosti 2 primera bife in drugi manjši lokali 1 primer kampa	6 primerov delovanja v društvih npr turističnem, planinsko, kulturno, lovsko 17 primerov sprehodov in druge oblike rekreacije v naravi (zdravo okolje)	12 primerov ureditev kraja

ANEKS III. Popis ovir: osebna izkušnja

Popis vprašanja številka 16: *ovire pri uresničevanju priložnosti*. Navajamo število anketirancev (n=62), ki so odgovorili na to vprašanje ter njihov komentar.

Birokracija	Finančne ovire	Pomanjkljivo sodelovanje	Ni posebnih ovir	Drugo
24 - dokumentacija, soglasja in veliko raznih papirjev	110 - finančna sredstva	11 - ni podpore/sodelovanja	2 - normalne ovire 5 - ni ovir	2 - ljudje na vodilnih mestih 1 - sanitarne zahteve 1 - nagajanje posameznikov na občini 1 - zavist 1 - plačilna disciplina 1 - pomanjkanje lastnega časa 1 - neuspešno vložen trud 2 - občina ni bila zainteresirana
Časovno obremenjujoče. Težko razumljivo ker ne poznajo zakonodaje. Ni jasno urejeno kaj je potrebno. Zmedeni glede potrebnih dokumentov . Problemi za soglasja (čas/konflikti Zavrnitev vlog. Dvojna merila (elita lahko posega v TNP, oni pa ne). Denacionalizacija ni urejena.	Nedosegljiva javna sredstva. Ni posluha občine za finančne podpore	Nezaupljivost. Ni posluha Institucije niso usklajene med seboj/ne sodelujejo. Javne ustanove (občina) ne razumejo življenjskih potreb prebivalcev. Nerazumevanje okolice.		Nimajo ni kogar , ki bi jim prav svetoval. Nesposobnost občine.

ANEKS IV. Popis primerov uspešno uresničenih priložnosti: kolektivnost

Popis kvalitativnih odgovor na vprašanje številka 23 navajamo število anketirancev, ki so odgovorili na vprašanje ter njihov dodatni komentar.

Varovanje narave	Kmetovanje	Turizem, rekreacija in kultura	Razvoj & ureditev kraja	Drugo
1 Varovanje rastlin 1 Urejene planine 1 Zelenci 2 Urejenost okolja 1 Sanacije v okolju	2 Ekološko kmetovanje 1 Čebelarstvo 2 Subvencije kmetom 1 Nepovratni krediti 1 Spodbujanje kmetijstva v dolini Radovne 1 Etiketa kmetijskih izdelkih	4 Vodni in ostali športi 2 Turizem ob reki Soči 2 Bovški večeri 1 Mangartska cesta 1 razcvet kampov 1 Boljša urejenost prenočišč 1 planšarski objekti- imajo planinsko kuhinjo 1 Organizacija dogodkov (dolina adrenalina) 3 Oglarski dnevi & običaji 1 Vodeni izleti 1 Ureditev kulturne krajine – kozolci 1 Urejena turistična ponudba 1 Kulturni večeri, prireditve 2 Triglavske pravljice 3 Soška pot (učna pot)	2 Obnovitev Hotela (dvorane) 8 Markiranje kolesarskih& in skrb za peš poti (iz Mojstrane do KG, dolina Radovina) 7 Pocarjeva domačija&Muzej 1 Aljažev dom (plan. društvo ga lepo hrani) 1 Tekaska proga 1 Otroško igrišče na Bledu 2 Muzeji (Kajžnikova hisa) 3 Cadig- ekološka vas 2 sončni korektorji 1 Brunarica, igrišče (turistično društvo) 1 Občinska knjižnica Kobarid 1 Obnova kulturnih spomenikov (Log pod M) 1 Obuditev trgovine z kmetijskimi/ rokodelskimi izdelki 1 Planinska koča 1 urejen videz kraja 2 Info center 1 Razvoj doline Trente po 1990 1 Elektrifikacija bunkerjev iz I.Svetovne Vojne (planina polog) 1 Postavitev lesenih ograj ob cesti, smetnjaki	1 Zmanjšanje avtokampa Zlatorog 2 Lepena se razvija, društvo uredilo pot (Soča) 1 Zaprtje Vrat za promet 1 Nadzor nad gradnjo objektov / prodajo zemljišč 1 Osvetljen slap Peričnik 1 Jaslice v soteski 1 Ladjica, Most na Soči 1 Izgradnja brvi v Lepeni & Šunikov Vodni gaj

Dodatni komentarji na vprašanje (kode se nanašajo na zaporedno številko ankete).

J19 Bovec potrebuje še več restavracij. Apartmajev je dovolj (gostov je zelo veliko) a nimajo kje jesti. Trenutno se gradi v Bovcu večji objekt z apartmaji, bazenom in savnami a brez kuhinje in restavracije. V objektu tudi ne bo trgovine. Za goste je potrebno poskrbeti celotno.

J20 Bovški četrtkovi večeri – slaba organizacija, saj prihaja do zaparkiranosti centra. Slabo delovanje komunale – premalo košev za smeti.

J34 Več animacijskih programov bi bilo lahko ter več zabave oz. možnosti za druženje. Avtobusni prevoz preko Vršiča - to bi potrebovali.

J39 Stari stanovi propadajo, ker jih je prepovedano obnoviti v bivalne enote.

J40 Poti naj bodo bolj označene-predvsem pešpoti.

J43 Večji razvoj turizma bi moral biti.

Je1 Lahko bi imeli gledališče na prostem - v naravi, koncerti na prostem - v naravi.

Je10 Ni bilo posluha za predloge, ovira pri prostorskem planiranju, itd.

Je17 Biohotel, vendar je deloval le pol leta. Ni bilo posluha, da bi zaživel vsi segmenti. To so projekti, ki ne morejo sloneti na ramah nekaj ljudi.

M8 Kmetijstvo, so neizkoriščene priložnosti zaradi same količine birokracije.

M13 Subvencij sploh ni. Destinacije, razen Bled, niso promovirane kot takšnje.

M18 Že to je neuspeh, da ni razen ovčereje nič drugega razvitega v ovčereji. Komunala ni urejena, drugače pa mačehovski odnos do vodovja, predvsem Soče.

M24 Dvorana na Bledu, Rikljeva vila – so poskušali obnoviti, a to ni uspelo (v samem središču Bleda).

M25 Zatrnik. Tam je neko podjetje upravljalo z žičnico in aktivnostmi okoli nje. Ob umiku tega podjetja je sama žičnica zamrla s tem pa tudi možnosti turistične ponudbe. To je primer neuspeha, kajti z ponovno otvoritev žičnice bi imelo lokalno prebivalstvo večje možnosti zaposlitve doma, s tem bi se pa povečala tudi zanimivost zavarovanega območja.

M26 Vrtaška planina, so onemogočili, da bi se naredila traktorska vleka zaradi tega, ker se nahaja to v zavarovanega območja (TNP-ja). To lahko povzroči propad planine kot takšne.

M27 Projekt zaprtja ceste Vrata. Je primer, da so organizacije poskušale narediti projekt, če je ta možnost sploh izvedljiva z odprtimi debatami z lokalnim prebivalstvom. Z ugotovljenimi mnenji in možnostmi, se eno leto ni uresničilo ali premaknilo nič.

M30 Planica, sama neurejenost - bi morala biti pa ni (primer neuspeha).

M31 Uspeh ohromitve (tradicionalne) prireditve "Juriš na Vršič".

M33 Glede Planice, ki je pa primer vendar neuspeha. Uspeh so Zelenci, ohranjajo izvir ter samo čisto vodo (čistilne naprave).

M34 Na Bledu so hoteli graditi diagnostični center - ga niso ker ni bilo zemlje oz. je bila tista, ki je bila rodovitna. To pomeni, da je to primer neuspeha, saj bi vsi uspeli tudi brez turizma.

ANEKS V. Predlogi za razbremenitev lokalnega prebivalstva

Odgovori na vprašanje številka 27 “Ali imate morda predloge, kako bi se lahko razbremenili lokalno prebivalstvo?” so bili precej raznoliki. Tu jih navajamo v celoti. Na to vprašanje je odgovorila polovica anketirancev (navedene kode se nanašajo na zaporedno številko ankete).

J5 Pomoč pri promociji in prodaji izdelkov kmetij kraja npr. sirov.

J8 Večja pomoč uradnikov pri davčnih zadevah in drugih papirjih, ki se tičejo turistične oddaje sob.

J11 Zakoni naj veljajo za vse enako. Turisti in vikendaši morajo biti pod večjim nadzorom oz. ne smejo delati vse kar se jim zahoče. Lovsko društvo bi z veseljem pomagalo vzdrževati število živali. Sedaj je premajhen odstrel.

J13 Zavarovano območje naj se umakne nad gozdno mejo – nad 1500 metrov. Večji odstrel divjadi je nujen, saj so danes množični primeri garjivosti, kar povzroča trpljenje živali, ker je prevelika populacija.

J14 Tudi Kobarid naj se bolj turistično razvija.

J21 Dodatne bonitete za ljudi v TNP. Nekaj se vzame a nekaj naj se tudi da.

J22 Večja prilagoditev potrebam prebivalcem pri npr. adaptaciji in gradnji novih objektov, zagotovitev novih delovnih mest.

J27 Zaprtje gozdnih cest za avtomobile. Ureditve ceste-cestna signalizacija in ureditev križišča za cesto v Mojstrano. Želi si tudi več čistilnih akcij UP, ker za turisti ostajajo kupi smeti. Mlade je potrebno izobraževati. Zgodilo se je, da so na njegovem travniku, tik pred košnjo, mladeniči iz Ljubljane igrali nogomet. Ko jih je opozoril, da ne bo mogel kositi, ker bo trava poležana, so priznali, da sploh niso vedeli, da povzročajo škodo.

J29 Za vse naj veljajo enaka pravila. Kršitelje naj se kaznuje. Anketirani kot primer navaja soseda, ki ima rdečo fasado hiše, ki vizualno ne sodi v to okolje.

J30 Za vse naj veljajo enaka pravila. Primer: Tabla, ki označuje mejo TNP pri Jasni se je v preteklosti prestavljala na željo določenih “pomembnežev”, ki so se tako izognili določeni proceduri in omejitvam pri gradnji hiš oz. vikendov. Bilo bi tudi zelo primerno, da bi se ljudem finančno pomagalo pri obnovi starih hiš in gospodarskih objektov, saj je taka obnova zelo draga npr. prekrivanje hiš z lesenimi strešniki.

J34 Zakoni naj veljajo za vse enako.

J35 V domačine je potrebno imeti več zaupanja, saj so z zemljo dobro gospodarili še preden je zavarovanega območja sploh obstajalo. Domačini imajo čut za ohranjanje narave in kulturne dediščine prednikov zato so nekateri predpisi oz. omejitve danes povsem odveč.

J38 Bolj gospodarno naj razmišljajo.

J39 TNP je umetna tvorba. Pogoji bivanja so neživiljski. Stanovi bi morali imeti možnost bivalne funkcije.

J42 Več sodelovanja med domačini in UP TNP.

J43 Večji poudarek na združevanju občanov pri sodelovanju.

J45 Urbana naselja naj se izločijo iz zavarovanega območja. Bohinjsko jezero naj se izloči iz TNP in naj dobi status, kot vsa jezera in vodotoki v Sloveniji.

J46 Predpisi in zakoni naj se prilagodijo današnjemu načinu življenja oziroma potrebam ljudi, ki tu živijo.

J47 Manj neživiljenjskih pravil naj bo. Anketiranka ima slabo izkušnjo z okni na novi hiši, ki niso smela biti polkrožna z zlatimi križi, kar je bila njena velika želja.

J48 Večja komunikacija in sodelovanje s TNP.

J49 Posodobljen zakon o TNP.

J50 Naj ne bo neenakosti. Ljudje naj imajo enake možnosti. Dajmo ljudem drugo možnost in tako preprečimo slaba dejanja oz. uničevanje TNP. Dam – daš sistem.

Je1 Severna obvoznica.

Je 9 Severna obvoznica.

Je13 Ogled pokrajine s strani vodstva TNP, sestanki s domačini, več sodelovanja.

Je17 Centralno parkirišče, več dela na lokalnem prometu, da se obvlada špico turistov, več kolesarskih stez.

Je19 Z zakonom naj se poskuša lokalno prebivalstvo spodbujati pri razvoju sonaravnih dejavnosti (kmetijstvo, turizem, primerne obrti, šport). Prepove naj se gradnja in razvoj sekundarnih bivališč. Večje hotele omejiti pri sedanjih velikostih. Razvoj naj temelji na lokalnem prebivalstvu v povezavi z območjem.

Je20 Dokončna ureditev kanalizacije, ozaveščanje kmetov, da zmanjšajo gnojenje z umetnimi gnojili.

Je23 Večji posluš do predlogov; stiki s prebivalci. Če se govori o zavodih, svetih bi morali imeti notri predstavnike prebivalcev ampak za glas, da soodločajo o določenih zadevah.

Je25 Večje možnosti izkoriščanja parka, manjši davki za tiste, ki se ukvarjajo s turizmom.

Je26 Urediti lokalne ceste, med vasmi razširiti, urediti kolesarske poti.

Je27 Most na Bohinjskem jezeru tj cesta, ki vodi v Staro Fužino, bi bilo potrebno razširiti z leseno brvjo za pešce, da bi tako zmanjšali ob turistični sezoni zastoje, ki nastajajo na mostu, ko turisti uživajo v ogledovanju jezera.

Je38 Ureditev poslovanja sirarne, mesnice, odkup živali in reja živali – s tem bi olajšali delo na kmetijskem območju. S strani TNP večja pomoč, svetovanje pri razvoju podeželja (bolj agresivno). Večje sodelovanje turističnih subjektov na področju Bohinja. Pomoč občine (pravilne odločitve občine) glede turističnih objektov. Obnovev obstoječe cestne povezave (ne novih ampak obstoječih).

Je40 Kolesarska steza okrog jezera ne betonirana, ureditev prometa in da bi TNP popustil, da bi se začelo območje razvijati in da ne bi omejevali tako močno razvoj.

Je41 Prilagoditi zakonodajo prebivalcem.

M2 Zaradi samega sodelovanja je otežena komunikacija med samim prebivalstvom.

M3 Strehe - želijo imeti škodlastne strehe [strehe iz skodel]. Naj ponudijo finančne možnosti glede tega npr. obnova teh streh vsake 5 let z njihovo pomočjo.

M6 Da bi se dobre ideje s strani parka tudi uresničile.

M7 Sama podpora v parku je večja za lokalno prebivalstvo. Mogoče spet vključitev nekaterih območji v sam park.

M8 Vsak je pri boju z birokracijo prepuščen sam sebi. Mogoče bi pomoč s strani oblasti dosti pripomogla.

M9 Da bi bili oproščeni plačila za stavbna zemljišča.

M10 Da se lokalnemu prebivalstvu olajša dostop do vseh dovoljenj in da se skrajšajo roki dostopa do teh dovoljenj odvisno tudi od namena samih zgradb npr. za turiste oz. tujce je ta postopek lažji oz. hitreje odpravijo probleme, ki zadevajo samo birokracijo.

M11 Da bi bile na voljo osebe, ki bi res znale svetovati in informirati lokalno prebivalstvo od kmetijstva do turizma. Da bi bile dosegljive oz. dostopne.

M12 Te kmete, ki živijo v tem prostoru lahko omeji le njihovo prepričanje, da bi brez zavarovanega območja naredili več. Torej po njegovem mnenju niso potrebne razbremenitve. Mogoče samo pri gozdnih cestah oz. smo jim s tem omogočili dostop do svojih zemljišč.

M13 Decentralizacija celotnega zavarovanega območja.

M14 Izboljšanje cestne infrastrukture. Omejitve prebivalstva pri obnovi samih objektov oz. da bi jih morali razbremeniti v smislu, da bi jih več poslušali oz., da bi upoštevali želje namembnosti lastnika s tem objektom.

M15 V dolini Zgornje Soče je življenje oteženo zaradi same odrezanosti. Za normalna opravila moraš iti v Ljubljano, Gorico, ipd. Torej predlog je, da bi se naredilo davka prosto cono med drugim tudi zaradi nizke kupne moči prebivalstva, torej za vse kar bi kupili, da ne bi bilo treba plačati davka. In še to, da je problem, ker je lokalna struktura takšna, da je v večini usmerjena v turizem. Torej nismo še našli načina, da bi podaljšali samo sezono oz. potrebe po prostorih in osebju, ki dela v teh objektih na celotno leto. Najti bi se moral nek način.

M16 Z večjim upoštevanjem, da bi jim s posluhom glede dovoljenj in papirjev uresničili tudi to, kar bi se zamislili kot možnost zase tudi prebivalci.

M17 ustvariti industrijsko cono npr. v Kobaridu s tem hočejo razširiti prostor za samo industrijo tudi, da bi jih tam na nek način omejili. Dajejo pa takšne cene na zemljišča, da je sam nakup skoraj nemogoč. Torej, če jo že hočejo razviti naj se s svojimi željami in potrebami omejijo na zmožnosti samih prebivalcev oz. obrtnikov.

M18 Da bi se kupna moč in standard življenja lahko zvišala zaradi raznih olajšav npr. davčne olajšave terciarnih dejavnosti, da bi npr. bile razlike med Ljubljano in Bovcem glede na stopnjo razvitosti.

M19 Breme je ker mlajša populacija ni dosti seznanjena z danostmi, ki jih to zavarovano območje oz. krajina v njem nudi. To krivdo lahko položimo na ramena prebivalstva, občine, samega šolstva oz. je dosti

ljudi, ki bi lahko vplivali na mladino – predvsem poudarjanje pozitivnih strani parka. Da bi se jim ponudila pomoč pri samem iskanju zaposlitve, da bi jih obdržali v njem - parku. Manjka lokalnih patriotov.

M20 S samimi subvencijami. Zaradi kratke turistične sezone bi se morala tudi davčna politika spremeniti za lokalno prebivalstvo. Torej, da bi se olajšal dostop do nepovratnih sredstev za ohranjanje naravne in kulturne dediščine. Da bi se zavarovano območje umaknilo na obrobje zaselkov, da bi bila sama naselja izključena iz tega oz. da bi s tem zmanjšali bremena – vplivi predpisov in zakonodaje.

M21 Potrebovali bi enega človeka, ki bi bil zadolžen, da bi potrebe in želje lokalnega prebivalstva posredoval lokalni skupnosti, državnim ustanovam in UP.

M22 Da bi se v celoti izboljšale cestne povezave, kar bi pospešilo razvoj turizma npr. tunel pod Vršič.

M23 Povečane cene nepremičnin bremenijo samo lokalno prebivalstvo torej dodatno onemogočijo, da bi mladi ostajali. Da bi se vsepovsod (z občinske ravni) cene kot takšne določile. Oz. da bi samo namembnost objektov po prodaji morala ostati enaka, da stanovanjski objekt ne more postati apartma, ali tudi prepoved novogradenj za turizem ali tudi v smislu za samo tujce, da bi bili prisiljeni živeti kot turisti ne kot lastniki.

M24 Za samo infrastrukturo cest je potrebna obvoznica okoli Bleda, potrebna parkirna mesta - občina naj bi organizirala kaj, da bi se naredili prostori, ki bi bili namenjeni turistom.

M25 Če bi domačini radi res kaj naredili, bi morali občina, UP, lokalna skupnost narediti čim več, da bi domačine podprli oz. da jih nebi omejevali.

M26 S tem, da bi npr. na občini (so občinske subvencije) morajo za vse "devati noter vloge" - vsako leto je potrebno obnavljati dokumente. Lahko bi se ti obrazci le po potrebi spreminjali ob nastopu spremembe.

M27 Največji problem so same adaptacije. Država oz. pristojne službe bi lahko z nasveti pomagale do hitrejših obnove oz. da bi ljudem omogočili nižje obrestne mere pri kreditih, vendar samo pomoč pri sami birokraciji npr. pridobitev dovoljenj, itd. da se skrajša doba pridobitve dovoljenj.

M28 Boljše sodelovanje in predstavitev projektov ipd. Glede na to, da so pravila za vse enaka oz. enako stroga bi morali dajati prednost lokalnemu prebivalstvu pri uresničitvi projektov npr. obnove, prišleke [na novo priseljene] bi morali pri tem tudi do določene mere obremeniti še dodatno.

M29 V Vratih bi lahko organizirali nek avtobus, ki bi lahko obiskovalce peljal do oglednih točk. To bi bilo pozitivno za obiskovalce, za okolje in naravo.

M30 Obremenjujoče ni samo zavarovano območje kot takšno, vendar ustanove, zakoni, ki omejujejo celotno območje oz. prebivalstvo. Tudi samo upoštevanje prebivalstva bi naj mejilo na tem kaj je smiselno in dovoljeno - to ne pomeni komplikacij pri razno - raznih stvareh, ampak da zadolžene ustanove skrbijo za smiselno uresničitev želj.

M31 Mogoče s subvencijami za ohranjanje tipske podobe objektov, ki so značilne arhitekturne oblike - podobe. S strani države finančna pomoč.

M33 Da bi občina razbremenila lokalno prebivalstvo v smislu birokracije oz. teh postopkov. Tudi cene nepremičnin so za lokalno prebivalstvo že astronomske. To pomeni, da bi morali razbremeniti lokalno

prebivalstvo s pomočjo in manjšo usmerjenost na turizem. Bi morali npr. v času sezone še kakšno zdravstveno oskrbo nuditi, saj sta premalo dva zdravnik v času sezone.

M34 Ukinitve vseh nepotrebnih institucij. Ter izenačiti kupno moč evropske skupnosti in Slovenije.

M35 Da bi res pomagali ljudem, ne pa da bi jih še dodatno omejevali.

M36 Tisti v najožjem območju TNP-ja so reveži - da bi se tistim pomagalo oz. da bi vse enako obravnavali.

M37 Zaradi pomanjkanja časa - bi bilo potrebno da te ustanove, ki so za to zadolžene o zate pomembnih stvareh obvestijo oz. ti predlagajo kako na te vesti odreagirati npr razni razpisi

N2 Ne vidi razloga, da je zavarovano območje breme za prebivalstvo v veliki meri, zato tudi ne vidi možnosti razbremenitve.

N3 Gorsko kolesarjenje – se ne strinjajo, jih moti. Bencin na oljno repico, materiali za gradnjo brez davka. Davek na gradbeni material – odpisan za prebivalce TNP-ja. Neavtohtone živali – omejitev ali prepoved vnosa. Cesta – izboljšanje, zavarovanost ceste do Čadrga, ne pa širše ceste. Nočejo avtobusa v svojo vas , ne bi bilo več to kar je sedaj, naj ostane ta kraj manj obljuden. Enoten videz kulturne krajine, videz vasi, nič plastike, pokosijo tudi samo zaradi videza, ohranjenost kulturne krajine. Smetišče v vaseh je bilo včasih v grapah. Potem so v vrečkah nosili v Tolmin, ni bilo iniciative iz TNP-ja za postavitve smetišča oz. urejenost le tega. Današnje stanje je zadovoljivo, 1x na teden v kamion, 2x letno kosovni. Strupena salonit kritina – TNP ni pobudnik za druge materiale znotraj parka npr. Bramak – okolju prijazno. TNP bi moral kriti drage stroške deponiranja.

N4 Sprememba zakonodaje, upoštevanje prebivalcev, jim nuditi odškodnine v zameno za vse restrikcije. Lahko se postavlja omejitve vendar je bistveno, da se nudi pri tem tudi podporo. Podpora lokalnim podjetjem in storitvam in ne vnos tujih. Svetovanje Parka , večja požrtvovalnost – pomoč pri vseh mogočih vprašanjih.

N7 Omogočiti podjetnikom obrtnikom zmanjšanje davkov. Zmanjšanje davkov v primerjavi z urbanih centri za domačine. Ukiniti ovire, pa se bo že samo uredilo. Cene enake, možnosti manjše, to je realno stanje. Piramide graditi od spodaj ne pri vrhu. Robidišče – Cenčič Igor je edini, ki se še bori v tej zapuščeni vasi, da bi ohranil tradicijo, pa uživa zelo malo, premalo podpore, hkrati pa se sooča še s nesposobnostjo vodilnih organizacij za razvoj teh krajev.

N8 Spremeniti zakone v prid domačinom.

N9 Prikrajšani zaradi restrikcij, nimajo pa ugodnosti glede davkov. Prestavitev mej parka višje, kjer je poseljenost redka.

N11 Posebne olajšave za domačine, omejitev restrikcij, pomoč in ne omejevanje domačinov.

N13 Bolj jasno je treba definirati zavarovano območje. Tam, kjer je naseljeno se omogoči več možnosti za razvoj, stroge restrikcije naj veljajo samo v ožjem pasu zavarovanosti, srednji pas z milejšimi pravili naj se razširi. Če država z zakonom določi prepovedi in predpise, ki bremenijo ljudi, jim mora v veliki meri, če že ne 100%, absolutno nuditi finančno podporo ob tem. Ljudem morajo zagotoviti preživetje, jim nuditi

možnosti, da tu ostanejo, ne pa da jih pomanjkanje možnosti za razvoj sili drugam. Pa ne samo v turističnem sektorju. Ne morejo vsi živeti od turizma. Prebivalci so nosilci razvoja, zato jih je treba upoštevati. Povečuje se konflikt med vikendaši in domačini. Domačini se soočajo z borbo za preživetje medtem, ko vikendaši predvsem uživajo v prednostih in priložnostih, ki jih nudi zavarovano območje. Socialni kapital. Podpora naj gre domačinom, ponudnikom manjših kapacitet v turizmu, ne pa da se pospešuje večje kapacitete, gradi velika apartmajska naselja, ki ogrožajo obstoj teh manjših lokalnih ponudnikov.

N16 Ugodnosti za domačine in večje obremenitve prišlekov. Obvoznica okrog vasi, da se razbremeni lokalno cesto, ki deli vas.

N17 Ker so domačini prikrajšani pri razvoju, bi morali imeti posebne ugodnosti, da bi lažje preživeli v prostoru. Premalo pomoči s predlogi.

N18 Več posluha za domačine, omogočanje bonitet.

N21 Manj prepovedi, ki bi omejevale prebivalstvo. Razmejitev prostora, kje se nekaj lahko počne, nekje pa je prepovedano. Tudi turizmu je treba omogočiti razvoj. Najemnina za piknik prostore, dodatna mesta za zaposlitev, zaprtje ceste, vstopnina, kočije s konji, parkirnina, nova delovna mesta. Lokalna uprava in uprava TNP naj sodelujeta.

N23 Kranjska Gora izgublja identiteto - ni poudarka enotni gradnji; kič. Srednja pot, kompromis med željami in restrikcijami. Da se ponudi tudi možnosti domačinom, za razvoj in življenje. Preveč močan občutek je, da se jih vedno uspešno nadzira pri dejavnostih, hkrati pa jih nihče ne vpraša "Kaj pa mi lahko storimo za vas?", da vam pomagamo pri življenju v tem prostoru.

N24 Zdi se jim, da je premalo sklepanja kompromisov z domačini. Asfaltiranje ceste do domačij, saj se preveč praši.

N28 Asfaltiranje cest, že dobro, da se varuje naravo vendar, če se v to naravo vstopa je potrebno asfaltiranje. Dvojna merila - zakaj? V breme so tudi trume motornih vozil v "zavarovanem območju" - omejitev prometa.

N29 Zmanjšanje davkov.

N33 Več ugodnosti za domačine, da bi imeli toliko možnosti, kot npr. meščani.

S3 TNP naj ne bi bil ovira pri izvedbi razvojnih projektov za posameznika, ki živi na tem območju, ga naj ne bi ogrožal pri obstoju.

S7 Prednost biti v oz. bližini zavarovanega območja.

S10 Boljše povezave lokalnih oblasti, subvencioniranje s strani države.

S13 Več komunikacije med prebivalci parka in upravo parka, ministrstvom za okolje in prostor.

S15 Območja poseljenosti - v teh območjih zmanjšati prepovedi, ki se nanašajo na zavarovano območje - samo v naseljih.

S19 Večje sodelovanje med domačini in predstavniki zavarovanega območja v obliki predavanj, seminarjev, ker domačini niti ne poznajo vseh zakonov okoli TNP.

S20 Ljudje bi dobili zanos, ko bi se povečale možnosti poslovanja - premalo delovnih mest oz. jih sploh ni.

S21 Manj birokracije.

S22 Z novim zakonom o parku. kjer bi imelo lokalno prebivalstvo večjo vlogo, kot v sedanjem.

S23 Znižanje davkov glede na to, da živijo v demografsko ogroženem območju.

S34 Omejitev dostopa motoriziranih vozil do ožjega območja varovanja, predvsem po stranskih poteh, ne na glavni cesti.

S25 Več sodelovanja med samimi prebivalci.

S26 Manj birokracije.

S27 Da ljudem v parku dovolijo delati v skladu z minimalnim standardom, da niso restriktivni, ko ni potrebno.

S29 Z državnimi subvencijami.

S30 Ukinitev režima varovanja.

S33 Da bi na določenih področjih omejili prepovedi, ki so včasih nesmiselne in zavirajo razvoj območja.

S36 Boljše ceste, ki niso dovolj vzdrževane, zaradi velikega pretoka turistov se hitro slabšajo. Več sredstev, da se obnovi obstoječe turistične objekte, ki propadajo, posledično več zaslužka za občino.

ANEKS VI. Pričakovanja do uprave TNP

Varovanje narave	Razvoj kraja in turizem	Partnerstva in sodelovanje	Institucionalni okviri	Drugo
18 Varovanje naravne in ohranjanje kulturne dediščine 4 ohranjanje pokrajine pred zaraščanjem / urejanje vodotokov 1 možnost kompenzacij e zaradi posebnega režima 1 da napravi upravljavski načrt	7 Pomagala pri razvoju 9 Svetovanje in koordiniranje	13 Več polsuha za potrebe domačinov 7 Več informiranja, ozaveščanje 28 Več sodelovanja z domačini (kontaktov) 14 da bi se bolj poistovetili z življenjem v območju 2 Več sodelovanja z KS, občinami 2 da se predstavi javnosti (kaj, in kdo dela na UP)	1 da <i>nebi</i> se TNP širil 2 da <i>bi</i> se TNP širil 13 da stoji za tistim kar je zapisano v Zakonu (izvaja svoje naloge) 1 določanje norm 1 da podrejo črne gradnje zgrajene v zadnjih 20 letih 4 da ureja poti in čistočo po parku/v planine 1 povrnitev škode na pašnikih 1 vključijo prebivalce v sestavo zakonov 5 Naj nastavijo Info. točke/pisarne (npr. Bohinju) 1 omogočila ureditev traktorske vleke (Planina) 5 strožji nadzor nad dogajanjem v TNP	10 Nič 4 Ne ve 1 da odstopi 2 Poštenost 1 usmerjali turiste v Tolmin 1 bolj dejavni v urejanju okolja za namene turizma 1 vrnitev denacionaliranih zemljišč 2 možnosti izkoriščanja TNP za šport (kolesarjenje) 1 izkoristili ekonomsko kulturno/naravno dediščino 1 kontrola nad odvozom smeti 1 ureditev divjega kopališča Radovina 1 boljša ureditev Tolminskega Korita
Da ohranja naravo in spodbuja razvoj turizma. Da se več zavzema za naravo in ljudi. Da povezuje ljudi in naravo.	Finančna pomoč za prekritje stana v planinah. Svetovanje glede dopolnilnih dejavnosti. Ohranjanje čistoče. Da omogočijo tudi kvalitetno življenje.	Sodelovanje glede trajnostnega razvoja območja. Prepričali prebivalstvo nujnosti ohranjanja narave. Obratovalni čas uprave bolj dostopen. Obveščanje turistov glede nevarnosti gora. Posluh za avtohtone prebivalce glede	Pridobi krajane z praviimi argumenti. Mejo TNP so pred leti predstavili zaradi vpliva določenih veljakov, ki so nato tu gradili. Da nima dvojnih meril (omejuje domačinom, vikendaši gradijo) in naj opravlja svoje dolžnosti. UP TNP bi morala	Objekti ji so jih obnovili naj se bolj uporabljajo. Nič ker jih ne pozna. Naj kontrolirajo preobremenitev parka. Odstranitev azbesta.

		razvoja kraja. Manj togi Dostopnost zaposlenih in več osebnega stika, in informacij o projektih. Namesto avtov uporaba konjev. Pričakuje sodelovanje in ne pa nadziranje, dialog in ne represijo. Tolerantno dogovarjanje z domačini.	biti bolj strokovna in razdeljena na področja delovanja. Svetovanje/pomoč pri gradnji. Da ukrenejo glede turistov ki na črno kampira.	
--	--	---	--	--

PRAVNE PODLAGE VARSTVANARAVE V SLOVENIJI

Zakon o ohranjanju narave (ZON) Uradni list Republike Slovenije št. 56/1999 (31/2000 popr.).

Zakon o varovanju okolja) (ZVO-1-UPB1) Uradni list Republike Slovenije št. 39/2006.

Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1) Uradni list Republike Slovenije, št. 16/2008

Zakon o Triglavskem narodnem parku (ZTNP-1) Uradni list Republike Slovenije, št. 52/2010

Pravilnik o spremembah Pravilnika o presoji sprejemljivosti vplivov izvedbe planov in posegov v naravo na varovana območja Uradni list Republike Slovenije, št. 3/2011

Pravilnik o spremembah Pravilnika o določitvi in varstvu naravnih vrednot Uradni list Republike Slovenije, št. 93/2010

Uredba o dopolnitvi Uredbe o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah Uradni list Republike Slovenije, št. 102/2011

LITERATURA

Barbič, A., 1998. Cultural identity of the Slovenian countryside: Territorial integrity and cultural diversity from the perspective of rural communities. *Agriculture and Human Values*, 15: 253-265.

Bibic, A., 1993. The Emergence of Pluralism in Slovenia. *Communist and Post-Communist Studies*, 26 (4): p. 367-386.

Bloomfield, D., Collins, K., et al., 2001. Deliberation and inclusion: vehicles for increasing trust in UK public governance? *Environment and Planning C: Government and Policy*, 19: 501-513.

Bobbio, N., 1987. *The future of democracy: a defence of the rules of the game*. Cambridge Polity.

Bojórquez-Tapia, L.A., de la Cueva, H., et al., 2004. Environmental conflicts and nature reserves: redesigning Sierra San Pedro Mártir National Park, Mexico. *Biological Conservation*, 117: 111-126.

Dixon, J.A. in Sherman, P.B., 1990. *Economics of protected areas*. Earthscan Publications, London.

Elliott, C. in Udovč, A., 2005. Nature conservation and spatial planning in Slovenia: continuity in transition. *Land Use Policy*, 22(3):265-276.

Hockings, M. in Phillips, A., 1999. How well are we doing? some thoughts on the effectiveness of protected areas. *Parks*, 9.

Maikhuri, R.K., Nautiyal, K.S., et al., 2001. Conservation policy-people conflicts: a case study from Nanda Devi Biosphere Reserve. *Forest Policy and Economics*, 2: 355-365.

Nie, M., 2003. Drivers of natural resource-based political conflict. *Policy Sciences*, 36: 307-341.

Nygren, A., 2000. Environmental Narratives on Protection and Production: Nature-based Conflicts in Rio San Juan, Nicaragua. *Development and Change*, 31: 807.

Ogorelec, B., 2002. Establishing a Nature Park: Lessons Learnt. in *Proceedings of the LE ALPI-culture del territorio e futuro sostenibile*, Centro Congressi Accademia Europea, Bolzano, 17 -18 Ottobre 2002.

Olsson, P., Folke, C., et al., 2003. Adaptive Co-management for Building Resilience in Social-Ecological Ecosystems. Discussion Paper 175, The Beijer Institute - The Royal Swedish Academy of Sciences, Stockholm.

Phillips, A., 2004. The history of the international system of protected area management categories. *Parks*, 14: 5-14.

Rodela, R., 2008. *Integrated rural development: protected areas and their potential for social learning*, (PhD *disertacija*). University of Sussex, Brighton.

- Schimmelfennig, F. in Sedelmeier, U., 2004. Governance by conditionality: EU rule transfer to the candidate countries of Central and Eastern Europe. *Journal of European Public Policy*, 11.
- Schusler, M.T., Decker, J.D., et al., 2003. Social Learning for Collaborative Natural Resource Management. *Society and Natural Resources*, 15: 309–326.
- Shucksmith, M., 2004. Young People and Social Exclusion in Rural Areas. *Sociologia Ruralis*, 41: 43-59(17).
- van der Ploeg, J.D. in Renting, H., 2000. Impact and Potential: A Comparative Review of European Rural Development Practices. *Sociologia Ruralis*, 40.
- Vranješ, M., 2005. Zelena puščava: kulturna krajina iz "domačinskega zornega kota". *Etnolog*, N. vrsta 281-301.
- Vučko, D., 2003. Predlog zakona o Triglavskem narodnem parku (753 - III). Državni Zbor, Ljubljana, 2003.
- Viazzo, P.P., 2006. Upland Communities: environment, population and social structure in the Alps. Cambridge University Press, Cambridge.
- Walker, B., Carpenter, S., et al., 2002. Resilience Management in Social-ecological Systems: A Working Hypothesis for A Participatory Approach. *Conservation Ecology*, 6:14.
- Weale, A., Pridham, G., et al., 2000. Environmental Governance in Europe: an ever closer ecological union? Oxford University Press, New York.
- Webler, T., Kastenholz, H., et al., 1995. Public participation in impact assessment: A social learning perspective. *Environmental Impact Assessment Review*, 15: 443-463.